

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Природничо-географічний факультет**

Кафедра географії

Кузьменко Владислав Ігорович

**ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ, РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ**

**Магістерська робота
на здобуття кваліфікації: магістр географії, туризмознавець,
викладач географії**

**Галузь знань: 10 Природничі науки
Освітньо-професійна програма: географія туризму
Спеціальність: 106 Географія**

Науковий керівник:
докт. геогр. наук, професор
Барановський М.О.

Рецензент:
канд. геогр. наук, доцент
Філоненко І.М.

Рецензент:
канд. геогр. наук, доцент, заступник
декана географічного факультету з
навчальної роботи КНУ імені Тараса
Шевченка
Пасько В.Ф.

Ніжин – 2018

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні та методичні основи дослідження процесів децентралізації.....	5
1.1. Наукові засади децентралізації як суспільно-географічного процесу.....	5
1.2. Нормативно-законодавча база реформування системи управління та місцевих фінансів.....	9
1.3. Методика суспільно-географічного дослідження процесів фінансової децентралізації.....	17
Розділ 2. Динаміка, структура та механізми проведення фінансової децентралізації в Україні.....	21
2.1. Фінансові результати діяльності територіальних громад України у 2016 р.....	21
2.2. Фінансові результати діяльності територіальних громад у 2017р.....	22
2.3. Особливості структури власних доходів територіальних громад...24	
2.4. Регіональні відмінності у рівні фінансової автономії територіальних громад України.....	27
2.5. Чинники просторових відмінностей фінансових показників діяльності територіальних громад.....	32
Розділ 3. Проблеми та перспективи фінансової децентралізації в Україні.....	37
3.1. Групування територіальних громад України за фінансовими показниками розвитку.....	37
3.2. Шляхи підвищення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України.....	40
3.3. Перспективи фінансової децентралізації в Україні.....	42
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	46
Додатки.....	50

Вступ

Актуальність теми. Про необхідність проведення децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою розмови точаться багато років. Однак реальністю ці процеси стали лише 2015 р., коли на загальнодержавному рівні були прийняті відповідні нормативно-законодавчі акти. Децентралізація фінансової системи є невід’ємною частиною адміністративно-територіальної реформи. Про наслідки даної реформи говорити ще зарано, адже її впровадження триває, що й визначає актуальність теми даного магістерського дослідження.

Орієнтація України на інтеграцію з Європою зумовлює необхідність ефективного управління на регіональному і місцевому рівнях. Важливим елементом в збільшенні ефективності є надання органам місцевого самоврядування більшої самостійності та фінансової незалежності. Головною ціллю у вирішенні даної задачі є реформування бюджетно-фінансової системи, створення працюючої законодавчої та нормативно-правової бази а також раціональна реалізація вже прийнятих законопроектів.

Об’єктом дослідження даної магістерської роботи є фінансова децентралізація в Україні, **предметом** – загальні та регіональні особливості її перебігу, пошук шляхів посилення фінансової автономії територіальних громад.

Мета: охарактеризувати процес фінансової децентралізації, визначити її характерні особливості та регіональні відмінності в Україні. Проведення дослідження передбачає постановку та вирішення таких завдань:

- сформулювати методику дослідження фінансової децентралізації;
- проаналізувати результати фінансової діяльності ОТГ за 2016 та 2017 роки;
- виявити регіональні відмінності у рівні фінансової автономії територіальних громад України;
- розкрити чинники просторових відмінностей діяльності ОТГ;
- виявити особливості структури власних доходів територіальних громад;

- показати шляхи підвищення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад;
- розкрити перспективи фінансової децентралізації в Україні.

При написанні магістерської роботи використовувалися загальнонаукові (аналізу, синтезу, типологізації) та спеціальні (порівняльно-географічний, статистичний, картографічний) методи дослідження.

Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і двох додатків. Робота викладена на 69 сторінках.

Розділ I. Теоретичні та методичні основи дослідження процесів децентралізації

1.1. Наукові засади децентралізації як суспільно-географічного процесу

Характерною особливістю більшості розвинених країн є перехід до децентралізованого управління. Таке явище стає характерним для певної частини країн, що розвиваються. Перехід від централізованої системи до децентралізованої зумовлений необхідністю в підвищенні ефективності державних послуг, зменшення макроекономічної нестабільності та потребою в конкурентоспроможності та швидкому економічному зростанню.

Хоча єдиного визначення децентралізації не існує, але в даному контексті децентралізація розглядається як процес розподілення повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування. Децентралізація влади дозволяє збільшити соціальну та економічну активність населення, забезпечує розширення місцевого самоврядування, замінює вплив держави на суспільство завдяки механізмам саморегуляції, які будуть створені населенням для задоволення власних потреб та інтересів. Ще однією особливістю буде зменшення витрат населення на утримання державного апарату і його функціональних додатків.

Однією з головних проблем, що спонукала децентралізацію, є малоефективна організація центрального уряду, який не має здатності забезпечити однаково оперативність отримання державних послуг для жителів всієї території країни. Жителі сільської місцевості, та територій значно віддалених від обласного центру, постійно страждають від невиправдано довгого отримання послуг, тоді як жителі великих міст та адміністративних центрів отримують ці послуги значно швидше та простіше. Система, яка була притаманна країні до реформи, поєднувала в собі елементи управління притаманні радянському союзу із новими інститутами, ціллю яких була не

заміна малоефективних, застарілих методів на нові, більш ефективні, а намагання покращити елементи, які вже існували.

Таким чином, виходить, що децентралізація є логічною та необхідною зміною адміністративного, соціального та економічного устрою країни. Варто зауважити, що стосунки між владою та суспільством досить неоднозначні, причиною цьому є: заплутана система отримання державних послуг, часті випадки корупції, низка випадків марнотратства, часте недбальство під час виконання своїх обов'язків можновладцями, значне поширення платних послуг, за які не передбачається плата, або ж плата за збільшення якості цих послуг.

Показником малої ефективності державного сектору є щорічне дослідження The Global Competitiveness Index, за даними 2017 року Україна посідає 85 місце серед 144 країн світу. Разом із тим, за критерієм якості роботи державних установ – 131 місце, ефективністю дій уряду – 130 місце, рівнем корупції – 120 місце [37]. За даними дослідження Transparency International від неурядової міжнародної організації по боротьбі з корупцією та оцінки рівня корупції по всьому світу, Україна, у 2017 році, зайняла 130 місце зі 175 країн світу [34].

Внаслідок цього Національний інституту стратегічних досліджень створив аналітичну доповідь «Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості економічного зростання», де вказав на такі недоліки:

- невелика зацікавленість місцевої влади у створенні сприятливого інвестиційного клімату та поширенні ефективної економічної діяльності та зменшення марнотратства;
- майже відсутній інтерес місцевих органів влади в реалізації фіскального потенціалу адміністративно-територіального утворення;
- непостійність місцевої влади в плануванні та реалізації соціально-економічних способів розвитку регіону.

Ще однією проблемою такого становища стала низька, майже відсутня зацікавленість центральної влади у реформуванні бюджетно-податкової системи, що обмежило повноваження місцевих органів самоврядування.

Реорганізація органів влади, самої системи управління та адміністративно-територіальних одиниць може стати вирішенням більшості проблем, але за умови розумного запровадження та реалізації реформ.

Одним із процесів децентралізації в Україні є адміністративно-територіальна реформа. Мета якої є реформування адміністративно-територіальної організації країни, забезпечення необхідними послугами населення, створення умов для зростання ефективності місцевого самоврядування та створенням здатної розвиватися системи територій з трьома рівнями:

- 1) громада, яка може бути міською, селищною або сільською. На рівні громади можливим є лише місцеве самоврядування;
- 2) район - поєднує в собі декілька громад. На рівні району можливими є районна рада, яке є органом самоврядування, та префектура, голова якої буде обиратися з Києва;
- 3) регіон, географічно регіон буде відповідати області, межі залишаться незмінними. На рівні регіону реалізовано облраду, облвиконком та префектуру.

Децентралізація є одним з фундаментальних принципів системи державного управління розвинених країн. В її основі лежить гіпотеза теорії менеджменту про те, що звуження кола завдань призводить до підвищення якості їх виконання та поліпшення результатів роботи [15]. Метою такої децентралізації буде передача додаткових функцій та повноважень органам місцевого самоврядування для вирішення локальних питань та проблем, які пов'язані з даною місцевістю. Адже такі проблеми набагато ефективніше може оцінити та вирішити місцева влада в порівнянні з центральною. Додатковим бонусом такої оцінки буде вирішення проблеми з меншими затратами часових та матеріальних ресурсів.

Вчені розглядають децентралізацію як «розширення компетенцій місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції самостійно та незалежно від центральної влади» [17]. В.І. Борденюк вважає, що децентралізацію державної влади треба відрізнити від делегування повноважень органам місцевого самоврядування [5]. В системі менеджменту під децентралізацією розуміють процес перерозподілу або делегування функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління [28]. В системі державного управління децентралізація, на думку О.М. Бабича, є одним із принципів реалізації управління в державі [2]. Існує точка зору щодо визначення децентралізації державного управління як «діяльності незалежного місцевого самоврядування в наслідок передачі (шляхом перетворення державних функцій у самоврядні) повноважень державою [5].

А. Коваленко наголошує, що мета децентралізації полягає в: «політико-правових елементах взаємовідносин громади та держави, що утворюють особливий правовий режим який надає місцевим органам самостійність та ієрархічну незалежність від органів державного управління і самоврядування» [13].

Наведені точки зору зводять до мети, сутністю якої є розкриття механізмів децентралізації з одночасним вивченням функції делегування повноважень. Тоді, як головна ідея децентралізації полягає в реалізації функцій і повноважень центральної влади через поділ між відповідними загальнодержавними органами та органами місцевого самоврядування.

Основні положення децентралізації місцевого самоврядування закладено в статті 9 Європейської Хартії місцевого самоврядування, де наголошується, що «органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. Частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується коштом місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону» [10].

Децентралізація є основним вектором розвитку політики держави протягом останніх тринадцяти років. Ця тенденція є додатковою мотивацією для вивчення наукових основ децентралізації. Система, яка була і частково є чинною на території країни, не має змоги забезпечити фінансову автономність та незалежність органів місцевого самоврядування тому, що місцеві органи влади були незацікавленими в високому податковому потенціалі, оскільки головним джерелом були кошти з бюджету України. Дана ситуація є проблемною як для зміцнення дохідної бази громад, так і загалом для бюджетного регулювання та оподаткування. Це, головним чином, впливає на соціально-економічний розвиток і надалі спричиняє погіршення темпів розвитку регіонів і держави в цілому.

1.2. Нормативно-законодавча база реформування системи управління та місцевих фінансів

Місцеві фінанси є складовою фінансово-правових категорій, в основу яких покладено систему фінансового управління. Система фінансового управління виникає на основі розподілу та використання місцевих фінансових ресурсів. Сама система базується на законодавчих, нормативно-правових та інструктивних документах:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 04.03.2004 № 1577-IV;
2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 16.05.2007 №1026-V;
3. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 25.06.2009 №1562-VII;
4. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 07.04.2011 №3205-VI;
5. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 №157-19;

6. Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 №1508-VII;
7. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 №156-VIII;
8. Постанова КМ України «Про методику формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 №214.
9. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 26.04.2015, підстава 288-9;
10. Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015, №595-VIII;
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 04.09.2015, №676-19.

Важливою частиною системи місцевих фінансів та системи фінансового управління є нормативні документи, які регламентують реалізацію адміністративно-територіальної реформи та політики фінансової децентралізації в Україні. Історію запровадження таких документів можна поділити на 3 етапи:

І етап:

Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 р. Декретом визначено види, граничні розміри та порядок обчислення місцевих податків і їх зборів. Місцеві органи влади матимуть змогу вибирати види місцевих податків і змінювати їх ставки. Особливістю є вибір та зміна податків тільки з встановленого переліку та у заданих межах.

Закон України «Про бюджетну систему України» від 29.06.1995 р. Була запроваджена ієрархічна система розподілу ресурсів між рівнями бюджетної системи, встановлено бюджетну систему яка базується на принципах повноти, наочності та правдивості.

Конституція України від 28.06.1996 р. В конституцію було вписано місцеве самоврядування, його повноваження, матеріальна та фінансова основа, також охарактеризовано функціонування місцевих бюджетів та право

комунальної власності. Державою було гарантовано здійснення місцевою владою своїх функцій.

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. Узагальнено положення Конституції про місцеве самоврядування, описані принципи, повноваження, правовий статус і відповідальність місцевої влади. Також було зафіксовано принципи забезпечення матеріальної та фінансової бази місцевих бюджетів.

Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15.07.1997 р. Визнано та закріплено європейські стандарти організації місцевого самоврядування та місцевих фінансів. Була гарантована самостійність місцевих бюджетів.

II етап:

Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. Децентралізовано видаткові повноваження завдяки розподілу їх між рівнями бюджетної системи. Закріплено на довгостроковій основі доходи місцевих бюджетів і їх розподіл. Чітко встановлено структуру системи субвенцій і дотацій.

Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ та їх об'єднань» від 01.07.2004 р. Встановлена процедура фінансового вирівнювання місцевих бюджетів на рівень міст районного значення, сіл, селищ. Завдяки цьому міжбюджетні відносини стали більше контрольованими та доступними, також збільшилась раціональність розподілу коштів.

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23.05.2007 р. Головною ідеєю розпорядження було встановлення єдиної концепції проведення реформ у сфері місцевих бюджетів до 2014 р.

Створення стратегії сталого розвитку регіонів, забезпечення високої конкурентоспроможності, збільшення кількості виробленої продукції та відсотку зайнятості населення в регіонах.

III етап:

Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 р. Ідея полягала в реалізації міжбюджетних відносин, підвищення фінансової автономності місцевих бюджетів, забезпечення раціонального та обґрунтованого використання коштів.

Нова редакція Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р. Збільшено рівень упорядкованості видатків і повноважень місцевої влади. Кількість джерел які формують місцеві бюджети збільшено. Обумовлено та уточнено форми та сфери застосування міжбюджетних трансфертів. Місцеві бюджети зазнали розширення в напрямках застосування, змінена політика та пріоритети розвитку місцевих бюджетів. Запроваджено засади та напрямки використання програмно-цільового методу.

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. В систему місцевого оподаткування внесено зміни: реформовано неефективні місцеві податки та збори; додано податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; надано статус місцевого - єдиному податку; обумовлені нові збори на основі впровадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичного збору та збору за місця для паркування транспортних засобів [22; 23; 24;].

Починаючи з 1 січня 2015 року, завдяки змінам внесеним до бюджетного кодексу України, громадам було надано власні бюджети. Метою даних змін є надання фінансових ресурсів громадам для самостійного розвитку та вирішення актуальних проблем. Фінансова допомога з центрального бюджету у вигляді субвенцій на підтримку добровільного об'єднання була одним з основних стимулів створення перших територіальних громад.

Завдяки практиці європейських країн відомо, що податок на доходи фізичних осіб має бути основою для формування місцевих бюджетів, адже це стимулюватиме об'єднані громади у створенні та допомозі підприємницькій активності на території громади. Так, в Україні, ОТГ отримали 60% податку на доходи фізичних осіб і це стало основним джерелом фінансових ресурсів.

Окрім ПДФО до бюджетів громад також входить екологічний податок в розмірі 25%. Ще одним джерелом є податок з реалізації підакцизних товарів, що становить близько 5%. В місцевих бюджетах є доходи, які повністю залишаються на місцях, це єдиний податок, туристичний збір та податок на майно, сума яких у розмірі 100% спрямовується до місцевого бюджету. Податок на прибутки підприємств та фінансових установ комунальної власності спрямовується до місцевих бюджетів у розмірі 10% (див. табл. 2.3).

Таблиця 1.1. Структура доходів ОТГ

Вид податку або збору	Сума, яка залишається громаді
Податок на доходи фізичних осіб	60%
Екологічний податок	25%
Акцизний податок	від 2% до 5%
Єдиний податок	100%
Податок на прибутки підприємств	10%
Податок на майно: плата за землю, податок на нерухоме майно, транспортний податок	100%
Туристичний збір	Сума визначається місцевим самоврядуванням і в повному обсязі залишається в громаді

Розглянемо детальніше кожне з наведених джерел власних доходів територіальних громад.

Податок на доходи фізичних осіб - це податок на доходи, що в даному випадку отримують фінансові надходження з джерел розміщених на території об'єднаної територіальної громади.

Починаючи з 2016 року ставка податку на доходи фізичних осіб становить 18%. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України що до реформи міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлено, що відсоток надходжень від податку на доходи фізичних осіб у розмірі 60% буде залишатися в місцевому бюджеті. Такі зміни в міжбюджетних відносинах дозволять зменшити кількість малоефективних та майже непотрібних транзакцій між бюджетом України та місцевим бюджетом.

Наслідком цього буде збільшення оперативності фінансування нагальних проблем і швидшого їх вирішення, більша самостійність місцевого самоврядування, а також дасть можливість громадам фінансувати локальні місцеві проекти та підтримувати підприємницьку діяльність.

Екологічний податок - це податок який сплачується фізичними особами в разі викидів забруднюючих речовин або використанням пересувних джерел забруднення, такими ж платниками є юридичні особи, підприємства та організації, наслідком діяльності яких є викиди забруднюючих речовин в навколишнє середовище або утворення та тимчасове зберігання таких речовин. Екологічний податок вираховується на місцях з використанням спеціальних формул та фільтруючих таблиць, де фінальна сума насамперед залежить від кількості забруднюючих речовин та їх небезпечності. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України що до реформи міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлено, що відсоток надходжень від екологічного податку у розмірі 25% буде залишатися в місцевому бюджеті. Це має стимулювати громади в підтримці екологічної безпеки та більшому бережливому ставленню до природи.

Акцизний податок - це непрямий податок створений для регуляції попиту на певні товари. Він встановлюється у вигляді надбавки чи додаткової вартості в ціні або тарифі, оплачується покупцями в момент придбання товару, а в бюджет вноситься продавцями або виробниками даних товарів.

До підакцизних товарів належать: спирт етиловий, алкогольні дистилляти, алкогольні напої, пиво, нафтопродукти, скраплений газ, легкові автомобілі, причепи, мотоцикли та інше. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України що до реформи міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлено, що відсоток надходжень від акцизного податку у розмірі близько 5% буде залишатися в місцевому бюджеті. Громадам, які мають на своїй території автомобільні салони, точки реалізації мотоциклів, бензинові та газові заправки це будуть додаткові кошти від акцизного податку, що допоможуть підтримати розвиток громади.

Єдиний податок - це податок що сплачується особами які ведуть підприємницьку діяльність та суб'єктами господарської діяльності. Сплачується в залежності від групи платника податків. Сума податку вираховується на основі прожиткового мінімуму та середньої зарплати. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України що до реформи міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлено, що відсоток надходжень від акцизного податку у розмірі 100% буде залишатися в місцевому бюджеті.

Податок на прибутки підприємств - це податок який сплачується юридичними особами що ведуть комерційну діяльність. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлений відсоток надходжень від податку на прибутки підприємств у розмірі 10% буде залишатися в місцевому бюджеті.

Податок на майно - це комплексний податок який включає в себе: податок на нерухоме майно, транспортний податок та плату за землю. Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України що до реформи міжбюджетної реформи» від 28.12.2014 № 79-VIII встановлено, що відсоток надходжень від податку на майно у розмірі 100% буде залишатися в місцевому бюджеті.

Це стосується і транспортного податку, який складає 25 тисяч гривень і стягується з власників нових легкових автомобілів з об'ємом двигуна понад 3 літрів. Плата за землю та нерухоме майно встановлюється самостійно громадою і не може перевищувати 12% від їх нормативної грошової оцінки.

Туристичний збір - податок який сплачується громадянами України або іноземцями які відвідують територію з встановленим туристичним збором. Рішення про його встановлення та обсяг збору залежать тільки від місцевого самоврядування. Громадяни які постійно проживають на території, за якою затверджено туристичний збір, не сплачують його.

Особливостями фінансування є трирівнева структура, де районні бюджети надають певні медичні послуги та фінансуватимуть заходи загальнорайонного значення. Регіональний бюджет буде фінансувати школи-інтернати та ВНЗ, спеціалізовані заклади. Такі видатки проводитимуться і на рівні Державного бюджету. До зборів і платежів місцевого бюджету ОТГ належать:

- державне мито;
- плата за надання адміністративних послуг, адміністративні штрафи та штрафні санкції;
- збір за місця паркування транспортних засобів;
- плата за ліцензії та сертифікати на певні види господарської діяльності;
- надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та ін. майном що перебуває в комунальній власності;
- рентні плати за користування надрами та спеціальне використання води та водних об'єктів, лісових ресурсів;
- орендна плата за водні об'єкти, їх частини;
- плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів;
- концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності;
- 75 % коштів відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва;
- 50 % грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища внаслідок господарської та ін. діяльності;
- 10 % вартості питної води від суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів;

- 55 % коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності;
- плата за надання місцевих гарантій [33].

Ще одним додатковим доходом громад можуть бути цільові або добровільні внески громадян, підприємств чи організацій, надходження коштів до фонду охорони навколишнього середовища, фінансування з інших фондів.

1.3. Методика суспільно-географічного дослідження процесів фінансової децентралізації

Суспільно-географічний аналіз фінансової децентралізації є відносно новим видом наукового дослідження. Це зумовлює специфіку вибору показників, підбір методів і формування методики дослідження.

Розуміючи метод як систему розумових або практичних операцій, які націлені на розв'язання певних пізнавальних завдань з урахуванням певної пізнавальної мети, варто відзначити, що суспільно-географічне вивчення фінансової децентралізації можна розглядати як процес, що складається із таких етапів – теоретичного, аналітичного, аналітико-синтетичного та прогностично-конструктивного (табл. 1.2). Кожен з етапів передбачає використання “своїх” методів дослідження.

Табл. 1.2. Загальний алгоритм суспільно-географічного дослідження фінансової децентралізації

Методи оцінки фінансових показників розвитку територіальних громад	Методи типізації територіальних громад за показниками фінансової децентралізації	Методи визначення перспектив фінансової децентралізації в Україні
Статистичний	Рейтингових оцінок	Прогнозування
Картографічний	Типізації	Трендове моделювання
Порівняльно-географічний	Кластерний аналіз	

Перший етап передбачає розробку теоретичної концепції об'єкта дослідження, він визначає структуру усієї подальшої роботи. На першому етапі необхідно: 1) визначити науково-змістовну сутність понять «децентралізація», «адміністративно-територіальна реформа», «фінансова автономія»; 2) охарактеризувати принципові відмінності у їх трактуванні різними науковцями; 3) встановити особливості та форми фінансової децентралізації, перебігу адміністративно-територіальної реформи.

Другий етап включає відбір індикаторів і показників, за допомогою яких здійснюється аналіз фінансових показників розвитку територіальних громад, чинників, які визначають регіональні особливості фінансової автономії в Україні. На другому етапі здійснюється також безпосередній аналіз показників фінансової автономії територіальних громад України за 2016 і 2017 роки та аналізуються чинники, які зумовлюють регіональні відмінності власних доходів об'єднаних територіальних громад.

На третьому етапі проводиться групування територіальних громад за особливостями фінансових показників і фінансової автономії територіальних громад. Четвертий етап включає розробку пропозицій щодо посилення фінансової автономії та зростання власних доходів об'єднаних територіальних громад.

Першоосновою наукового аналізу є формування матриці вихідних показників. Зважаючи на обсяги і завдання дослідження доцільним є формування щонайменше трьох груп показників: 1) показники, що характеризують фінансові особливості розвитку територіальних громад у т. ч. і фінансової автономії; 2) показники, що відображають структуру власних доходів територіальних громад; 3) показники, що дозволяють оцінити вплив різних чинників на формування фінансової автономії територіальних громад.

Інформаційну базу дослідження склали аналітичні матеріали Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, ГО «Асоціація об'єднаних територіальних громад», картографічні матеріали та статистичні дані Інституту геодезії і картографії,

який відповідає за картографічний супровід адміністративно-територіальної реформи.

Для оцінки сили впливу окремих чинників на регіональні відмінності фінансової автономії територіальних громад доцільно використовувати кореляційний аналіз.

Кореляційний аналіз – це статистичне дослідження (стохастичної) залежності між випадковими величинами (англ. correlation – взаємозв’язок). Мета кореляційного аналізу – забезпечити отримання деякої інформації про одну змінну за допомогою іншої змінної. В випадках, коли можливе досягнення мети, говорять, що змінні корелюють. В загальному вигляді сприйняття гіпотези про наявність кореляції означає, що зміна значення змінної А відбудеться одночасно з пропорційною зміною значення В. Мірою залежності між експериментальними наборами даних є числа – коефіцієнти зв’язку. Коефіцієнт кореляції, а в загальному випадку кореляційна функція, дозволяють встановити степінь взаємозв’язку між змінними. Кореляція може бути лінійною або нелінійною в залежності від типу залежності, яка фактично існує між змінними. Досить часто на практиці розглядають тільки лінійну кореляцію (взаємозв’язок), але більш глибокий аналіз потребує використання для дослідження процесів нелінійних залежностей.

У залежності від завдань дослідження і кількості показників можуть використовуватися обчислення як парного, так і рангового коефіцієнтів кореляції. Парний коефіцієнт кореляції визначається за формулою:

$$r = \frac{(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{r_x * r_y * n}, \text{ де } x_i - \text{показники однієї ознаки в } i\text{-му пункті (} i = 1, 2, \dots, n\text{); } \bar{x} -$$

середнє значення показників x ; y_i – показники іншої ознаки в i -му пункт ($i = 1, 2, \dots, n$); \bar{y} – середнє значення показників y ; r_x, r_y – середнє квадратичне відхилення показників; n – кількість показників.

Ранговий коефіцієнт кореляції використовується у тому разі, коли кількість показників є дуже значною. Формула його обчислення має такий

вигляд [23, с.76]: $r = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n (x_i - y_i)}{n(n+1)(n-1)}$, де x_i – ранг і-го (першого) показника;
 y_i – ранг і-го (другого) показника; n – кількість показників у ряді.

Завершальним етапом дослідження є розробка пропозицій щодо збільшення власних доходів об'єднаних територіальних громад.

Розділ 2. Динаміка, структура та механізми проведення фінансової децентралізації в Україні

2.1. Фінансові результати діяльності територіальних громад України у 2016 р.

Станом на 2016 рік в Україні діяли 159 об'єднаних територіальних громад, загальний бюджет яких становив близько 3,3 млрд грн (з урахуванням трансфертів з державного бюджету 7,1 млрд грн). В порівнянні з 2015 роком до бюджетів місцевих рад, які входять до цих 159 громад, надійшло 1,1 млрд грн (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 Структура доходів ОТГ за 2016 рік, млн грн

Регіон	Акцизний податок	Плата за землю	Єдиний податок	Інші податки та збори	ПДФО	Міжбюджетні трансферти	Сума
Вінницький	9	10	10	1	110	47	187
Волинський	6	10	5	2	53	88	164
Дніпропетровський	75	90	65	40	1046	339	1655
Донецький	6	45	16	9	386	141	603
Житомирський	6	24	11	7	142	161	351
Закарпатський	16	3	8	6	105	91	229
Запорізький	9	18	25	1	137	116	306
Ів.-Франківський	3,4	3,3	4,2	0,4	29,7	101,5	142,5
Кіровоградський	10	9	9	3	91	45	167
Київський	1,4	2	3	0,6	29	24	60
Луганський	4	5	10	1	98	53	171
Львівський	17	24	9	2	138	190	380
Миколаївський	-	0,6	1,1	0,3	18	12	32
Одеський	22	54	33	5	304	229	647
Полтавський	44	70	44	10	489	209	866
Рівненський	2	6	6	3	63	99	179
Сумський	1,5	4	3	1,5	22	20	52
Тернопільський	44	40	60	19	547	621	1331
Харківський	-	-	-	-	-	-	-
Херсонський	0,5	1,5	1,7	0,5	8,1	11	23,3
Хмельницький	65	107	95	15	840	816	1938
Черкаський	1	8	5	1,5	65,5	45	126

Чернівецький	17	12	14	5	134	220	402
Чернігівський	8	11	9	2	150	75	255
Україна	367,4	557,4	447	135,4	4996,3	3753,5	7005

Головним в пунктах доходів громад є податок на доходи фізичних осіб, але в решті пунктів є значні регіональні відмінності. Так, плата за землю у відсотковому співвідношенні є більш поширеною в Донецькому, Полтавському та Сумському регіонах, тоді як в Чернівецькому, Тернопільському та Закарпатському акцизний податок дає більше доходу. Бачимо, що в західних регіонах акциз відіграє більшу роль, ніж у східних, північних чи центральних. Причиною цього є менша частка придатних для сільськогосподарського використання земель в західних регіонах, а також їх слабке господарське освоєння.

Загалом, перші 159 ОТГ відзначились значним зростання фінансової спроможності, хоч це і не збільшило фактичні доходи держави, але дозволило більш раціонально розподілити вже наявні доходи. Надалі така позиція дозволить підняти на новий рівень якість життя і збільшити темпи розвитку громад в цілому. Також, протягом 2016 року громадам вдалось збільшити залишки коштів, які зберігаються на скарбничих рахунках в декілька разів. Порівнюючи 1 січня 2016 року та 1 січня 2017 року бачимо, що кількість грошей зросла з 0,3 млрд грн до 1.1 млрд грн. Ще одним позитивним моментом є значне зменшення витрати коштів на утримання держслужбовців в середньому до 15% від загальних бюджетних коштів [18; 19; 30;].

2.2. Фінансові результати діяльності територіальних громад

України у 2017 р.

Упродовж 2017 року до загального фонду місцевих бюджетів України без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 192 млрд грн. В порівнянні з 2016 роком ця сума зросла на 45,4 млрд грн.

Загальні надходження власних доходів місцевих бюджетів 366 ОТГ за 2017 рік склали близько 9,3 млрд грн, що є більшим за минулий рік на 6 млрд

грн. З урахуванням міжбюджетних трансфертів загальна сума становить 15,47 млрд грн (табл. 2.2).

Для об'єктивності варто зазначити що нові 207 громад, які були утворені 2016 року отримали надходження в розмірі 60% від податку на доходи фізичних осіб лише в 2017 році. Це є показником швидкого зростання місцевих бюджетів майже в 3 рази, на суму в 3,2 млрд грн в порівнянні з попереднім роком. Загальна сума доходу місцевих бюджетів склала 4,9 млрд грн. Тоді як темпи зростання власних доходів 159 територіальних громад, які ще в 2016 році отримали свій відсоток від податків фізичних осіб, склав близько 1,1 млрд грн, що вже не є таким великим показником, хоча і перевищує середній показник по Україні на 3%.

Таблиця 2.2 Структура доходів ОТГ за 2017 рік, млн грн

Регіон	Акцизний податок	Плага за землею	Єдиний податок	Інші податки та збори	ПДФО	Субвенція на соціально-економічний розвиток	Сума
Вінницький	10	12	13,4	1,7	328	89,3	454
Волинський	6,8	11,8	6,7	3,4	158	167,2	354
Дніпропетровський	84	108	87,1	68,8	3117,1	644,1	4109
Донецький	7	54	21,5	15,5	1150,3	267,9	1516
Житомирський	6,7	28,8	14,7	12	423,2	305,9	791
Закарпатський	17,9	3,6	10,7	10	312	172,9	527
Запорізький	10	21,6	33,5	2	408	220,4	696
Ів.-Франківський	3,8	4	5,6	0,6	88,5	192,85	295
Кіровоградський	11,2	10,8	12	5,1	271,2	85,5	396
Київський	1,6	2,4	4	1	86,4	45,6	141
Луганський	4,5	6	13,4	1,8	292	100,7	418
Львівський	19	28,8	12,1	3,6	411,2	361	836
Миколаївський	1,1	1,2	1,5	0,5	53,6	22,8	81
Одеський	24,6	64,8	44,2	8,6	905,9	435,1	1483
Полтавський	49	84	59	17,2	1457,2	397,1	2064
Рівненський	2	7,2	8	5,2	187,7	188,1	398
Сумський	1,6	4,8	4	2,6	65,6	38	117
Тернопільський	49	48	80	32,7	1630	1179,9	3020
Харківський	1	1,2	1,3	1,7	29,8	38	73
Херсонський	1	1,8	2,3	0,9	24,1	20,9	51
Хмельницький	73	128,4	127,3	25,8	2503	1550,4	4408

Черкаський	1	9,6	6,7	2,5	195	85,5	300
Чернівецький	19	14,4	18,8	8,6	399,3	418	878
Чернігівський	9	13,2	12	3,7	447	142,5	627
Україна	794,2	1402	1402	132	5211,6	6210	15476

Головним в пунктах доходів громад є податок на доходи фізичних осіб, але в решті пунктів є значні регіональні відмінності. Плата за землю переважає в Сумському, Полтавському та Одеському регіонах, натомість, в Закарпатському, Івано-Франківському та Чернівецькому, частка доходу від земельного податку не перевищує 2% від загального доходу громад. Акцизний податок є значною частиною в бюджетах громад Закарпатського, Кіровоградського та Полтавського регіонів. Найменша частка доходів від підакцизних товарів у Черкаському, Рівненському та Донецькому регіонах.

Однією з особливостей вже утворених громад є значний зріст – до 44%, залишків фінансів місцевих бюджетів. Станом на 1 грудня 2017 року вони склали близько 78 млрд грн, в порівнянні з 2016 роком відбулось збільшення коштів на 17 млрд грн, з яких 3,78 млрд грн є коштами об'єднаних територіальних громад.

Наявність заощаджених ресурсів у місцевому бюджеті є свідченням того, що об'єднана громада є життєздатною та може задовольняти все більш зростаючі потреби населення, такі як: реалізація різних соціальних та інфраструктурних проектів, створення гідних умов для розвитку та подальшого існування малих та середніх підприємств, більша інвестиційна привабливість, фінансування програм місцевого розвитку та загальне покращення умов існування громадян [19; 30;].

2.3. Особливості структури власних доходів територіальних громад

Особливості структури власних доходів громад варто розбити на роки. Адже в абсолютних показниках суми доходів ОТГ в розрізі регіонів будуть значно відрізнятися. Структура бюджетів 159 ОТГ за 2016 рік: сума міжбюджетних трансфертів з держбюджету склала 3,8 млрд грн. До даних

трансфертів належить освітня субвенція на суму – 1,6 млрд грн, медична субвенція – 847 млн грн, субвенція на формування інфраструктури – 1 млрд грн.

Також громадам були надані кошти з державного бюджету в розмірі 50 млн грн на соціально-економічний розвиток, та кошти з Державного фонду регіонального розвитку на суму 134 млн грн для реалізації інвестиційних програм. З державного бюджету було виділено суму в 220 млн грн для вирівнювання податкової спроможності ОТГ. Загалом дотацію отримали 125 громад на суму 285 млн грн, з яких 23 громади здійснили реверсну дотацію у розмірі 65 млн грн.

На основі змін податкового та бюджетного законодавства сума надходжень об'єднаних громад зросла приблизно у 3 раз – до 2,3 млрд грн. Порівнюючи з 2015 роком, де доходи місцевих бюджетів які входять до цих 159 територіальних громад була 1 млрд грн, а в 2016 сума зросла до 3.3 млрд грн. Згідно зі статті 64 Бюджетного кодексу України, 60% податку на доходи фізичних осіб були перераховані до територіальних громад, розмір надходжень склав близько 1,7 млрд грн. В суму загального доходу громад також ввійшли: плата за землю - 558 млн грн, єдиний податок - 447 млн грн, податок на підакцизні товари - 368 млн грн.

Одним із результатів об'єднання територіальних громад стало збільшення власних доходів жителів. З розрахунку на 1 жителя власний дохід виріс з 700 грн у 2015 році до 2345 грн у 2016 році, загалом дохід збільшився на 1645 грн. Всього у 2016 році бюджетами об'єднаних територіальних громад було здійснено видатків на суму в 1,9 млрд грн. До таких видатків належать: ремонт доріг, будівництво, благоустрій територій та житлово-комунальне господарство – 1,18 млрд грн, ремонт та реконструкцію закладів соціально-культурної сфери - 0,69 млрд грн. Державна фінансова підтримка об'єднаним територіальним громадам, надана для реалізації проектів, склала 1,2 млрд грн, це дозволило реалізувати близько 1,5 тисячі проектів.

Структура доходів 366 ОТГ за 2017 рік: сума надходжень від податку на доходи фізичних осіб становила 110 млрд грн, порівнюючи надходження від податків на доходи фізичних осіб з 2016 роком, надходження від податку збільшилися на 31,1 млрд грн або на 39,9%.

Однією зі складових місцевих податків є плата за землю, що в період січень-грудень склала 26,4 млрд грн. Дана сума є більшою на 3 млрд грн від цього ж періоду 2016 року. Завдяки стимуляції розвитку підприємницької діяльності в громадах було зафіксовано значний приріст, +35%, або 6 млрд грн в порівнянні з 2016 роком, єдиного податку, що склав 23,3 млрд грн.

Надходження від податку на нерухоме майно в 2017 році склали 2,4 млрд грн, що перевищило попередній збір на 71%. До структури доходів місцевих бюджетів варто додати надходження фінансів від надання адміністративних послуг, що становили майже 3 млрд грн, для порівняння в 2016 році плата за такі послуги становила близько 2,15 млрд грн. В бюджетах ОТГ плата за надання таких послуг збільшилась в 4 рази, що зумовлено створенням органів, які надають адміністративні послуги, безпосередньо на території об'єднаних громад.

За 2017 рік з державного бюджету було виділено 273 млрд грн для місцевих бюджетів. Структура трансфертів має такий вигляд:

- базова дотація - 5,8 млрд грн;
- субвенція на соціальний захист населення - 124,7 млрд грн;
- освітня субвенція — 51,5 млрд грн;
- медична субвенція - 56,2 млрд грн;
- субвенція на створення інфраструктури ОТГ - 1,5 млрд грн;
- субвенція на соціально-економічний розвиток територій - 6,2 млрд грн.

Виплати пільг та субсидій з загального фонду місцевих бюджетів становлять 345,29 млрд грн, це на 103,3 млрд більше ніж видатки за 2016 рік.

Загалом в структурі доходів всіх громад переважає податок на доходи фізичних осіб. Решта податків має певну територіальну відмінність. Так в центральних, північних та південних регіонах земельний податок домінує над

акцизним, на заході спостерігається дещо інша ситуація, тут акциз може переважати над платою за землю [18; 19; 30;].

2.4. Регіональні відмінності у рівні фінансової автономії територіальних громад України

Проблема регіональних відмінностей у рівні фінансової автономії об'єднаних територіальних громад є актуальною, адже для України характерними є диспропорції в економічному розвитку як між регіонами так і всередині них. Оскільки громади тільки починають розвиватися, то незначні регіональні відмінності в майбутньому будуть перетворені в дуже значні та стануть серйозною проблемою для розвитку держави.

Фінансова автономія для громади - це здатність самостійно вирішувати свої фінансові проблеми. Реалізується дана самостійність через надання місцевому самоврядуванню повноважень та додаткових фінансових ресурсів що дозволять розширити спектр можливостей місцевого самоврядування. Також до автономії відноситься спроможність місцевої влади здійснювати покладені на них функції коштом власних джерел.

Одним із важливих чинників фінансової автономії об'єднаних територіальних громад є показник власних доходів громад, а саме доходи на 1 мешканця. Такий показник буде об'єктивно відображати результати фінансової діяльності громад впродовж року, їх ефективність та спроможність до здобуття автономності. Так, показник власних доходів громад в розрізі регіонів на 1 мешканця за 2016 рік у порівнянні з 2017 роком буде відображати темпи приросту фінансової спроможності громад та розширення чи зменшення можливостей (таблиця 2.4, додаток А). Ще одним важливим показником буде рівень дотаційності громади і його динаміка, адже громада не здатна забезпечити себе власними коштами та залежна від коштів держави не може бути самостійною, але зменшення рівня дотаційності буде вказувати на правильність напрямку фінансової діяльності громади.

Таблиця 2.4. Порівняння доходів громад за 2016 та 2017 роки

Регіон	Доходи громад регіону 2016 р на 1 особу, грн	Доходи громад регіону 2017 р на 1 особу, грн	Зростання чи спад доходів, грн
Вінницький	2610	3502,3	892,3
Волинський	1525	2241,1	716,1
Дніпропетровський	4329	4829,7	500,7
Донецький	4960	4542,5	-417,5
Житомирський	1803	2677,1	874,1
Закарпатський	1865	2858,8	993,8
Запорізький	2572	3141,3	569,3
Івано-Франківський	684	995,3	311,3
Кіровоградський	2382	3671,9	1289,9
Київський	1714	2504,1	790,1
Луганський	2319	2945,7	626,7
Львівський	1202	2185,6	983,6
Миколаївський	3052	3454,6	402,6
Одеський	2434	3274,5	840,5
Полтавський	3799	4770,6	971,6
Рівненський	1387	2132,3	745,3
Сумський	2849	3304,6	455,6
Тернопільський	1607	2202,4	595,4
Харківський	-	2877,8	-
Херсонський	1807	3293,2	1486,2
Хмельницький	2000	2576	576
Черкаський	2405	3315,7	910,7
Чернівецький	1123	1553,5	430,5
Чернігівський	3263	3286,2	23,2
Україна	53691	72136,8	18445,8

Отже, середній показник доходів по всіх регіонах на 1 особу за 2016 рік склав 53,691 млн грн, у 2017 році ця цифра стала дорівнювати 72,137 млн грн, що є на 34,4% або 18,446 млн грн більше. Значне збільшення суми пояснюється утворенням нових 207 територіальних громад за 2017 рік та збільшення загальної частини коштів податку на фізичних осіб, що надійшли до місцевих бюджетів у розмірі 60%.

Зменшення коштів спостерігається лише в Донецькому регіоні. Різниця між доходами ОТГ 2016 року і 2017 склала 417,5 грн на одну особу. Причиною цього є значне зменшення субвенції на формування інфраструктури. За даний період в Лиманській, Черкаській та Шахівській громадах сума субвенції була зменшена в середньому на 2,5 млн грн.

Незначним приростом доходів громад на 1 особу відзначився Чернігівський регіон (+23,2 грн на 1 особу). Одна з причин такого стану є наслідком створення 21 громади протягом 2017 року, з яких в 14 вибори пройшли 29 жовтня і в 4 громадах вибори пройшли 24 грудня. Таке пізнє утворення громад стало причиною викривлення статистичних даних, які були оснований на доходах всіх громад утворених 2017 року, але ці 18 громад отримали кошти з податку на доходи фізичних осіб лише в 2018 році. Іншою ж причиною є значний зріст доходів громад у 2016 році за рахунок податку на доходи фізичних осіб (в розмірі 60 млн грн) та плати за землю (11 млн грн). Це збільшило доходи в розрахунку на 1 жителя на 2296 грн, у 2015 році цей показник складав 967 грн.

Найбільший зріст доходів відбувся в Закарпатському, Кіровоградському, Львівському, Полтавському, Херсонському і Черкаському регіонах. Причиною збільшення доходів громад є те, що в 2016 році в цих регіонах було створено значну кількість громад які в 2017 році отримали податок на доходи фізичних осіб за 2016 рік. Разовий приріст фінансів створив значну відмінність доходів між 2016 та 2017 років в розмірі 430 грн у порівнянні з середнім значенням по регіонах.

В загальному вигляді дохід на 1 жителя в розрізі регіонів збільшився на 677 грн, за винятком Харківського регіону, де в 2016 році не було створено жодної громади (табл. 2.5, додаток А).

Таблиця 2.5. Регіональні відмінності рівня фінансової автономії

Регіон	Рівень фінансової автономії, %	Кількість фінансово автономних громад, од.	Загальна кількість громад, од.
Вінницький	38	8	21
Волинський	20	3	15
Дніпропетровський	35	12	34
Донецький	83	5	6
Житомирський	28	9	32
Закарпатський	33	1	3
Запорізький	12	2	16
Івано-Франківський	0	0	11
Кіровоградський	40	2	5
Київський	0	0	2
Луганський	66	2	3
Львівський	4	1	22
Миколаївський	32	6	19
Одеський	18	2	11
Полтавський	50	9	18
Рівненський	11	2	18
Сумський	14	2	14
Тернопільський	8	3	36
Харківський	25	1	4
Херсонський	8	1	12
Хмельницький	15	4	26
Черкаський	33	2	6
Чернівецький	0	0	16
Чернігівський	38	6	16

Отже, фінансово самостійними є лише 83 громади з 366, або близько 23%. Найбільше таких громад у Дніпропетровському, Житомирському та Полтавському регіоні. Повністю відсутні фінансово автономні громади в Івано-Франківському, Київському та Чернівецькому регіонах. Загалом за рівнем фінансової автономії регіони України можна розділити на 4 групи: 1) регіони з повною відсутністю фінансово автономних громад (Івано-Франківський, Київський, Чернівецький регіони); 2) з низьким рівнем (1-14%) – Запорізький, Львівський, Рівненський, Сумський, Тернопільський, Херсонський регіони; 3) середнім рівнем (15-34%) – Волинський, Житомирський, Закарпатський, Миколаївський, Одеський, Харківський, Хмельницький, Черкаський регіони; 4) високим рівнем (понад 35%) – Вінницький, Дніпропетровський, Донецький, Кіровоградський, Луганський, Полтавський, Чернігівський регіони (рис. 2.1).

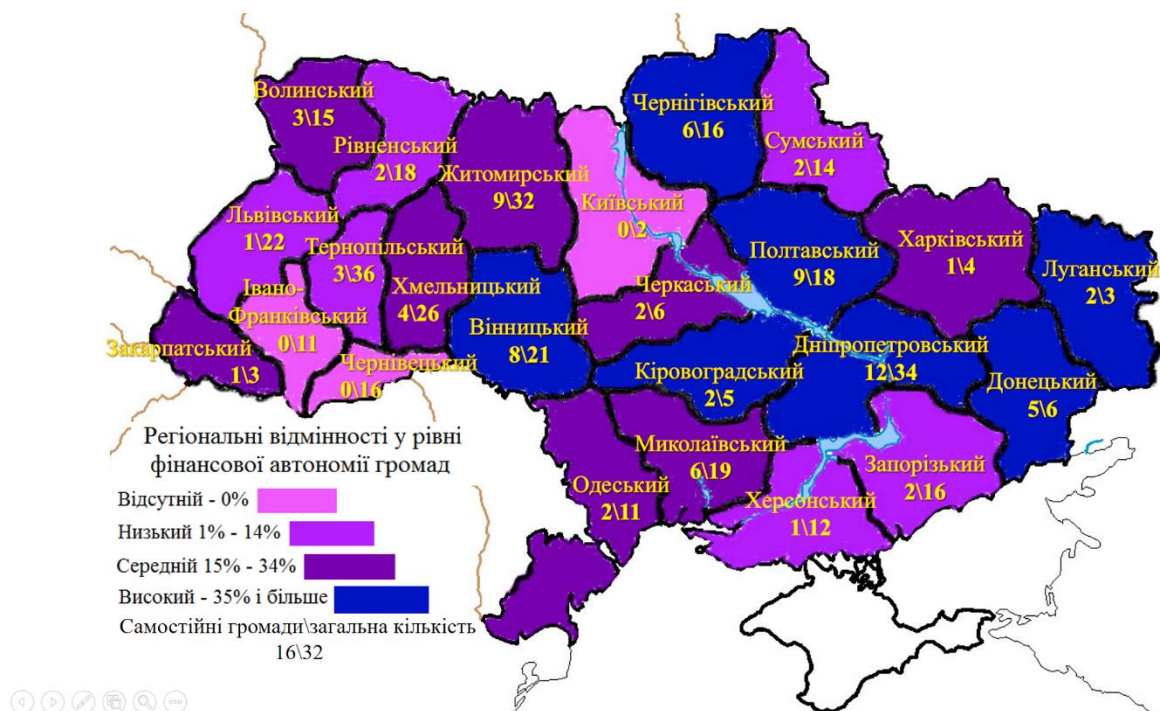

Рис. 2.1. Регіональні відмінності у рівні фінансової автономії громад

Як бачимо на рис. 2.1, більша частина автономних громад сконцентрована в східній та центральній частинах України, тоді як західна частина показує гірший рівень автономності.

Натомість в західній частині країни було сформовано більшу кількість громад. Причиною таких відмінностей є те, що на сході автономні громади більшою мірою були сформовані навколо промислових адміністративних центрів, тоді як на заході значна кількість громад формується із селищ та сільських поселень.

2.5. Чинники просторових відмінностей фінансових показників діяльності територіальних громад

Фінансовий розвиток громади є важливим показником успішної фінансової децентралізації та адміністративно-територіальної реформи. Просторові відмінності в фінансовій діяльності громад часто є наслідком недотримання методики і створення громад, які не відповідають мінімальним вимогам. Однією з головних причин низьких темпів розвитку та малого рівня фінансової автономії громад є створення малих за площею та за населенням громад з селищ та сільських поселень.

Створення невеликих (до 5 тисяч жителів та площею близько 100 км²) громад на територіях без значних запасів природних копалин, з нерозвинутим аграрним сектором чи відсутніми підприємствами, які були б здатні фінансово підтримувати громаду є недопустимим. Створення таких ОТГ йде в розріз із головною метою як адміністративно-територіальної реформи, так і децентралізації в цілому. В законі України «Про добровільне об'єднання громад» та в методиці формування спроможних територіальних громад чітко вказано принципи за якими варто створювати громади:

- 1) повсюдності влади - у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування;
- 2) цілісності - територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що

- об'єдналися; об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області;
- 3) економічної ефективності - при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади;
 - 4) відповідності - якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання [40].

Ці принципи наразі виступають в ролі рекомендацій, а не умов, яких обов'язково варто дотримуватись. Наслідком такого лояльного відношення влади до створення громад є значні диспропорції в розмірах, населенні та фінансовій автономності. Надалі такі громади матимуть значно менше шансів на реалізацію автономії та успішний розвиток, що по факту є перетворенням фінансово залежних населених пунктів у фінансово залежну громаду.

Подолання просторових відмінностей в економічному розвитку є однією з цілей децентралізації. Актуальна стратегія розвитку громад до 2020 року наголошує на «досягненні рівномірного та збалансованого розвитку територій, розвиток міжрегіонального співробітництва, запобігання поглибленню соціально-економічних диспропорцій шляхом формування “точок зростання”, активізації місцевої економічної ініціативи та зміцнення потенціалу сільської місцевості, забезпечення соціально-економічної єдності і рівномірності розвитку регіонів з метою створення рівних умов для розвитку людини» [21].

На прикладі Чернігівської області яскраво простежуються значні диспропорції в розмірах громад: Макіївська сільська громада має площу 106 км² з населенням в 1577 чоловік, тоді як сусідня Бобровицька міська громада має площу 1055 км² а населення 26304 людини, різниця майже в 10 разів за площею, та майже в 17 разів за населенням. Така диспропорція створює стан підвищеної чутливості Макіївської ОТГ до економічної та демографічної

ситуації в країні. Мала кількість населення не дає змогу значно розширити сферу послуг, а мала площа це потенційна недостача земель для розвитку аграрного сектору.

Другий принцип об'єднання громад вказує на нерозривність території громади, але на практиці вже є новоутворені громади Чернігівського регіону які порушують дану концепцію: Семенівська та Сосницька ОТГ. Як видно з рисунка 2.2, кордони даних об'єднаних громад не є цілісними, наслідком цього може бути порушена доступність до найвіддаленіших населених пунктів та значні відмінності в темпах розвитку різних частин однієї ОТГ.

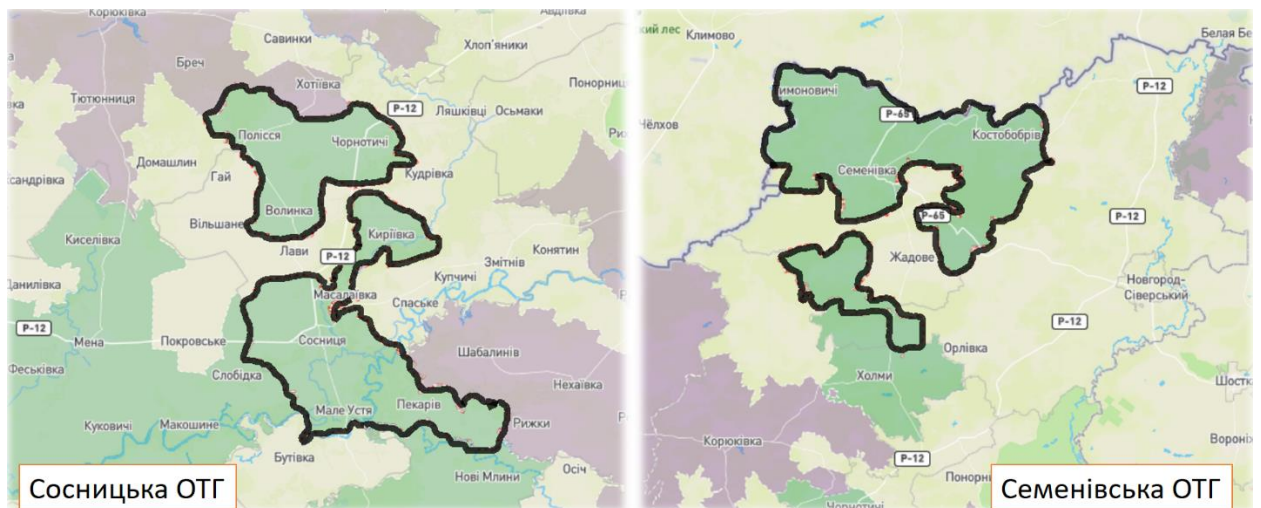

Рис. 2.2. Семенівська та Сосницька ОТГ як приклад громад з розірваною лінією кордону

Укрупнення громад дещо вирівнює загальну ситуацію шляхом об'єднання розірваних територій. Таке рішення не є раціональним для всіх територіальних громад країни, адже є громади, які з певних суб'єктивних причин не мають бажання приєднувати до себе інші населені пункти.

Ще однією причиною може бути відсутня можливість утримувати додаткові поселення без підтримки з боку держави або зросту власних доходів. Також збільшення розміру громад може вирішити лише певні просторові проблеми, бо на шляху до укрупнення громад стоїть обмеження в їх

максимальному розмірі, адже заборонено перевищувати норму доступності в 30 хв їзди автомобіля від центру громади до найвіддаленішого пункту.

Загалом спостерігається майже пряма залежність між розміром та фінансовою автономією громади. Як приклад можна навести значну частину західних територіальних громад з малими розмірами, одними з таких громад є: Білоберізька, Великокучурівська та Волоківська ОТГ Чернівецького регіону. Площа даних громад не перевищує 60 км², тоді як рівень доходів не перевищує 1500 грн на одного мешканця. Ці громади сформовані з селищ та сільських поселень, мають високий рівень дотаційності. Зрозуміло, що хоча громади й залежать від доходів домогосподарств, але на такій невеликій території важко організувати значне господарське виробництво, яке задовольнило б фінансові потреби громади.

Наступною по значущості причиною фінансових диспропорцій, нестабільності та низької автономії громад є природно-ресурсний потенціал. При його низькому рівні шанси громади на стабільний дохід та власну автономію різко падають.

Це є критичним для громад розташованих на периферії, де значна віддаленість та мала кількість жителів унеможлиблює розвиток сфери обслуговувань до рівня здатного забезпечувати громаду. Загалом периферія досить часто страждає через свою віддаленість, навіть значні земельні або лісові ресурси, які є в громади, використовуються нераціонально. Компанії не розраховують на довготривале користування і виснажують землю за 5-7 років. З лісом становище не набагато краще, адже в громадах на заході простежуються неконтрольовані хаотичні вирубки дерев, які дають разові доходи громадам, а надалі вони втрачають одне з головних джерел фінансування.

На півночі дещо інша ситуація, хоча там подекуди і засаджують деревами вирізані ділянки та контролюють враженість паразитами, і все ж продають за значно нижчою ціною ділову деревину, коли могли б самі

виготовляти вироби з неї, та отримувати більші надходження з реалізації готової продукції.

Розвиток інфраструктури в громаді є ще одним важливим чинником, адже відсутність нормальних доріг, закладів харчування чи місць відпочинку негативно проявляється на туристичній привабливості. Одним з негативних наслідків буде непривабливість території для інвестицій, навіть при наявності певних природних ресурсів їх неможливість комфортно використовувати буде відлякувати потенційних інвесторів.

Оскільки, розвиток фінансової бази ОТГ є однією з головних цілей децентралізації, то варто, в першу чергу, звертати увагу на ті громади, які після утворення виявились нездатними забезпечити себе фінансовими ресурсами через свою малу територію. Такі громади не зможуть розвиватись необхідними темпами, що призведе до збільшення проблем та ще більшої залежності від державного бюджету. Варто також звернути увагу на територіальні громади з розривами кордонів, або з кордонами зі значною протяжністю та порізаністю. Така форма громади може призвести до неоднорідного її розвитку, де периферія буде відставати в економічному розвитку від центральної частини або такі території взагалі не будуть використовуватись.

Розділ 3. Проблеми та перспективи фінансової децентралізації в Україні

3.1. Групування територіальних громад України за фінансовими показниками розвитку

Територіальні громади України вже значний час ведуть свою фінансову діяльність де особливим показником є рівень дотаційності громад. Дотація - це гроші які виділяються з бюджету вищого рівня для урівноваження бюджетів нижчих рівнів. Така допомога є безповоротною і виступає способом допомоги громадам, в яких видатки перевищують доходи.

Реверсна дотація - це грошові надходження з бюджетів нижчого рівня в бюджети вищого рівня для загального вирівнювання територіальних диспропорцій у розвитку громад. Реверсна дотація хоч і не є приємною для громад які її надають, але на даному етапі децентралізації є необхідною для надання додаткових фінансових ресурсів як новоутвореним громадам, так і тим громадам, які ще не встигли сформувати потужну дохідну частину.

Групування за фінансовими показниками, а саме за рівнем дотаційності, дозволить виділити регіональні особливості розвитку та показати загальні темпи зростання фінансової автономії громад. За основу було взято показники 366 об'єднаних територіальних громад за 2017 рік. Громади було розділено на такі групи: 1) з високим рівнем дотаційності - понад 30%; 2) середнім - 15-30 %; 3) низьким - 5-15 %; 4) з мінімальним рівнем дотаційності - до 5 %; 5) з нульовою або реверсною дотацією (рис. 3.1, додаток Б).

Як бачимо, близько 11% (38 громад) мають високий рівень дотаційності. Такі громади в переважній більшості є сільськими з невеликою територією та малою кількістю населення. Розташовані вони переважно в Івано-Франківському (10 громад), Чернівецькому (7 громад) та Львівському (6 громад) регіонах. Досить велика кількість громад мають середній (24% або 87 громад) та низький (30% або 107 громад) рівень дотаційності. В сумі 232 громади або 65% від загальної кількості громад є залежними від державного бюджету.

Така залежність негативно проявляється як на загальному розвитку регіонів так і на фінансовій автономності регіонів. Адже такі громади не мають значної дохідної бази та фінансуються переважно з податку на доходи фізичних осіб.

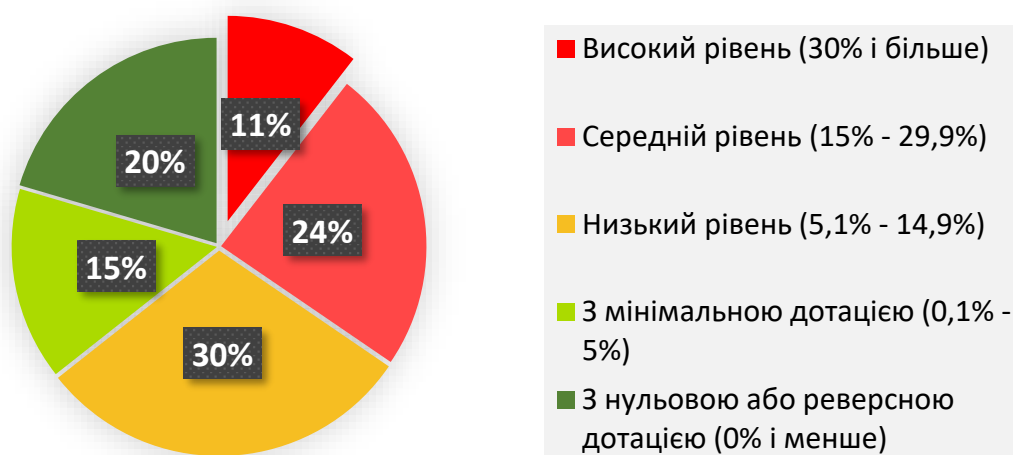

Рис. 3.1. Структура громад за рівнем дотаційності, %

Як бачимо з таблиці 3.1, такі регіони як Чернівецький та Івано-Франківський взагалі не мають громад з нульовою або реверсною дотацією, натомість більша частина їх громад належить до високого та середнього рівня дотаційності. Ці регіони є лідерами за часткою дотаційності. До регіонів, у яких частка громад, що не мають дотаційності або з реверсною дотацією перевищила 35% належать Вінницький, Дніпропетровський, Полтавський та Чернігівський. Також до них належать Донецький, Кіровоградський та Луганський, ці регіони дещо вибиваються з загального групування, адже мають в своєму складі менш ніж 10 об'єднаних громад.

Загалом, західна частина країни має значні відмінності в рівні дотаційності якщо порівнювати з рештою регіонів України. Більшою мірою це відображається на рівні автономності та темпах розвитку громад. Високі показники дотаційності є причиною задуматися над збільшенням власних

фінансових ресурсів або привабленням нових джерел інвестицій, що дадуть змогу пришвидшити темпи фінансового розвитку.

Таблиця 3.1. Групування громад за рівнем дотаційності

Регіон	Рівень дотаційності, %				
	менше 1	0,1-5	5,1 - 14,9	15 - 29,9	30 і більше
Вінницький	8	2	4	7	0
Волинський	3	2	3	5	2
Дніпропетровський	10	8	12	4	0
Донецький	5	0	0	1	0
Житомирський	9	1	9	12	1
Закарпатський	1	0	1	0	1
Запорізький	1	5	9	1	0
Івано-Франківський	0	0	0	1	10
Кіровоградський	1	3	1	0	0
Київський	0	1	1	0	0
Луганський	2	1	0	0	0
Львівський	1	1	5	9	6
Миколаївський	5	4	6	2	0
Одеський	2	1	7	1	0
Полтавський	7	9	2	0	0
Рівненський	2	0	6	5	5
Сумський	2	5	5	2	0
Тернопільський	3	2	7	18	5
Харківський	1	1	2	0	0
Херсонський	1	1	7	3	0
Хмельницький	4	3	10	8	1
Черкаський	2	1	3	0	0
Чернівецький	0	0	3	6	7
Чернігівський	4	5	4	3	0

Вихід з такої ситуації можливий декількома шляхами. Вирішенням проблеми на місцевому рівні має займатися місцеве самоврядування, яке

повинно зрозуміти власні проблеми, сконцентрувати свої сили та фінанси на створення та посилення дохідної бази.

Це може бути як створення нових підприємств, так і розвиток тих підприємств, що вже існували. Додатковими заходами може служити: приваблення інвестицій, реалізація проектів, створення екскурсійних об'єктів тощо. З боку держави допомогти таким громадам можна через надання пільг дійсним підприємствам або введенням вигідних умов для створення таких підприємств, якщо це сільська громада то тимчасовим виходом може бути стандартизація їхньої продукції та реалізація такої продукції в державних закладах. Державна фінансова підтримка в вигляді дотацій на вирівнювання бюджетів не є гарним стимулом для розвитку громади та може лише підтримувати її в функціональному стані, для розвитку громаді необхідні власні джерела доходів.

3.2. Шляхи підвищення фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України

Фінансова спроможність територіальних громад - це здатність громади задовольняти власні потреби. Зазвичай громади отримують значні доходи від використання природних ресурсів розташованих на власній території, виготовлення та реалізацію власної продукції, товарів та послуг і громади, в переважній більшості, є фінансово самостійними.

Як показало групування, більший відсоток громад є залежними від дотацій з боку державного бюджету. Таке положення викликає фінансову вразливість та чутливість місцевих бюджетів від економічного стану держави в цілому. Громади, що живуть переважно за ПДФО, та є малонаселеними (до 8 тисяч населення) хоча і можуть володіти значною площею, але не можуть раціонально реалізувати власний потенціал. Такі диспропорції між населенням та територією можуть спонукати до нераціонального використання власних можливостей, що в майбутньому створить значну

нестачу власних надходжень і як наслідок буде виступати сповільнений темп загального розвитку громади.

Першим шляхом до покращення фінансового положення громад є перегляд їх територіальної структури. Для громад з площею близькою до 100 км² та з населенням меншим за 5 тисяч необхідно провести укрупнення задля збільшення їхнього територіального та людського потенціалу. Більша територія дасть змогу реалізувати масштабніші господарські проекти та перетворити громади в менш залежні від домашніх господарств. Збільшення населення дасть змогу створити власні освітні заклади, розширити сферу обслуговування та підвищити її рентабельність.

Для територій розташованих в лісовій зоні необхідно встановити контроль над вирубкою деревини та її реалізацією, адже власноруч виготовляти та реалізувати продукцію набагато вигідніше, ніж просто продавати ділову деревину. Ще однією гарною ідеєю може бути очищення лісу від повалених дерев та гілок з подальшим перетворенням в деревну масу, а далі в ДСП і використанням такого матеріалу для створення предметів меблювання. Це дасть змогу забезпечити власну та сусідні громади необхідними виробами, а дохід зможе підвищити фінансову спроможність громад. Також було б гарно, якби такі проекти підтримувалися на державному рівні, а саме допомога в реалізації готової продукції, збільшення конкурентоспроможності, витіснення з внутрішнього ринку дешевої та неякісної продукції. Важливою умовою для реалізації власної продукції є створення якісного та конкурентоспроможного товару, адже населення не буде переплачувати гроші за власний «непотріб», коли імпортна продукція буде вразі дешевша.

Деякі громади, що мають у своєму розпорядженні підприємства, та є фінансово забезпеченими, можуть підтримати інші громади закупівлею сировини, якщо вона в них є, або допомоги в наданні необхідної продукції за доступними цінами. З боку громад що мають сировину варто подбати про її якість.

Громадам, яким надається необхідна продукція не варто забувати про вдячність. Така підтримка повинна мати разовий характер, адже ціллю є допомога в розвитку, а не цілковите забезпечення. Громадам, які мають значні земельні ресурси, варто звернути увагу на створення потужної господарської системи, яка дасть змогу підняти ефективність використання земельних ресурсів, що забезпечать як власну громаду так і сусідів. Також, це є можливістю запровадити нові технології та реалізувати власні сільськогосподарські проекти. Значні обсяги продукції дають змогу укласти контракти з підприємствами вторинного сектору, закладами сфери обслуговування та іншими підприємствами. Не варто забувати про вплив населення громади на прийняття рішень. Концентрування всієї влади в руках апарату управління не зможе забезпечити об'єктивність прийнятих рішень та створити необхідну ефективність для розвитку громади. Гуртове прийняття рішень та обговорення їх реалізації підніме загальну соціальну активність населення та дасть змогу раціональніше використовувати людські ресурси.

Громади хоч і мають бути самостійними та фінансово автономними, та все ж не на всій території є змога їх організувати. Тому населенню даних громад варто переглянути власні пріоритети та взятися за самостійне покращення власної якості життя.

3.3. Перспективи фінансової децентралізації в Україні

Фінансова децентралізація на сьогодні являє собою робочу систему підвищення фінансової спроможності та автономності громад. Надання нових можливостей та необхідність забезпечення власними фінансовими ресурсами місцеві бюджети є стимулом для розвитку самостійності у вже реальних громадах, адже тільки такі ОТГ спроможні задовольнити свої потреби. Перспективними планами розвитку фінансової децентралізації мають стати проблеми самостійності та фінансової автономії громад.

Наразі, головним завданням має стати якомога швидше та розумніше об'єднання ОТГ, що дасть новий простір для співпраці громад та нові

можливості для розвитку економічної системи. Доцільно буде, з боку держави, контролювати процес об'єднання, спонукати громади до укрупнення та підвищення власної автономії шляхом додавання міських поселень, або поселень, які мають свої господарства. За відсутністю таких поселень з боку держави необхідно буде допомагати таким громадам, створювати сприятливий фінансовий клімат для інвестицій, приваблювати підприємства та різні установи в такі громади, створювати власні проекти та сприяти у розвитку запроваджених громадою проектів.

Наступним завданням має стати перегляд уже створених громад, оцінка їх самостійності та фінансової спроможності. На основі таких показників необхідно буде провести реформування громад, які мають високий рівень дотаційності або не можуть забезпечити належні умови проживання та праці власному населенню.

До перспективних планів можна віднести:

- спонукання до збільшення дохідної частини місцевих бюджетів шляхом реформування структури доходів громади, залученням інвестицій, створенням нових об'єктів та підприємств здатних збільшити доходи громад;
- реалізація соціальних та економічних проектів, які дадуть змогу покращити рівень автономності громад та забезпечать кращі умови проживання населення;
- покращення загального інвестиційного клімату в регіонах, забезпечення стабільного притоку коштів та подальшу їх реалізацію;
- створення сприятливих економічних умов для ведення бізнесу та надання пільг молодим підприємствам.

Забезпечення цих умов дасть змогу досягти цілей децентралізації та створить потужну економічну основу для подальшого розвитку держави.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави сформулювати такі висновки.

1. Фінансова децентралізація є позитивним явищем для України. Надання фінансової самостійності місцевим бюджетам є необхідним кроком для створення автономних громад, які здатні задовольнити власні потреби. Такі громади в майбутньому сформуують потужну основу для розвитку держави та її окремих територіальних елементів.

2. Динаміка доходів об'єднаних територіальних громад за 2016 та 2017 роки є позитивною, про це свідчить зростання їхніх власних доходів. На основі цього можна допустити, що децентралізація реалізовується в правильному напрямі. Зростання власних доходів є додатковим стимулом для громад, які ще не об'єдналися. Але зростання доходів не завжди означає зменшення рівня залежності від державного бюджету. В певних громадах з кожним роком, окрім доходів, зростають і видатки, що з одного боку є показником економічної активності та роботи місцевих бюджетів, а з іншої сторони таким громадам варто задуматись над раціональністю витрачених коштів. Адже дотаційна система, в сучасному вигляді, не є мотивацією для розвитку та слугує лише як механізм вирівнювання дохідної частини бюджету вже об'єднаних територіальних громад, що не здатні самостійно забезпечити сою видаткову частину.

3. В Україні сформувалися значні територіальні відмінності в фінансовій самодостатності громад. Східна та центральна частини України має значно вищий від західної рівень фінансової автономії. Причиною цього є значна кількість об'єднаних громад на заході зі значними порушеннями рекомендацій. Переважно це територіально невеликі (до 100 км²) та з малою кількістю населення (до 5-7 тисяч) сільські ОТГ, що, зазвичай, не мають потужного адміністративного центра, не володіють значними природними чи людськими ресурсами, а також на їх території відсутні підприємства, які були б здатні забезпечити громаду фінансовими надходженнями.

Такі громади мають перспективи для розвитку, але повільний темп зростання фінансової самостійності в майбутньому дасть значні територіальні відмінності в розвитку держави.

4. Групування територіальних громад за рівнем дотаційності показало, що 65% всіх громад України є залежними від державного бюджету. В 11% або 38 громадах дотаційність перевищує 30%. Такі громади поширені переважно в західній частині України, а саме в Івано-Франківському та Чернівецькому регіонах. Понад 24% або 87 громад мають показник дотаційності від 15,1% до 29,9%. Вони розміщуються переважно в Житомирському та Тернопільському регіонах. Майже третина (30%) або 108 громад мають дотаційність від 5,1% до 14,9% і розташовані переважно в Хмельницькій, Рівненській та Дніпропетровській областях. Групування громад за дотаційністю є необхідним для розуміння дійсної ситуації, адже зростання власних доходів наразі відбувається переважно з податку на доходи фізичних осіб. Реальне зростання доходів відбувається лише в тих громадах, на території яких є наявні підприємства або в тих, де були залучені інвестиції.

5. Об'єктивно оцінити реалізацію фінансової децентралізації поки що важко, адже реформування державного устрою ще не закінчено, як і адміністративно-територіальна реформа, з якою децентралізація безпосередньо пов'язана. Подальше становлення самостійності та фінансової автономії громад стає все більш залежним від населення та все менше від державних субвенцій. Шляхами підвищення автономності територіальних громад є: укрупнення вже утворених громад, раціональне використання власних ресурсів, співпраця між громадами. Це має стимулювати населення громад до активності, створення різних планів та проектів подальшого розвитку, залучення інвестицій, збільшення надходжень шляхом створення туристичних об'єктів, розвитку інфраструктури та закладів сфери обслуговування.

Список використаних джерел

1. Бабич О.М. Реформування системи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: сьогодення та перспективи / О.М. Бабич // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 110-116.
2. Бабич О.М. Співвідношення централізації та децентралізації в системі державного управління / О.М. Бабич // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 12. – С. 109-113.
3. Барановський М. О. Фінансова децентралізація в Україні: особливості становлення. - Український географічний журнал. – №4. – 2017. – 30-38 с.
4. Бондаренко А.І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи. - [Електронний ресурс] / А.І. Бондаренко. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpdu/2010_4/2/13 .
5. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми / В. Борденюк // Право України. – 2005. – № 1. – С. 21-25.
6. Бюджет місцевої ради в умовах децентралізації / Центр політичних студій та аналітики. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eidos.org.ua/novyny/byudzhet-mistsevoji-rady-v-umovah-detsentralizatsiji/> .
7. Грицяк І. Місцеве самоврядування України в історії і сучасності / І. Грицяк // Вісник УАДУ. – 1996. – № 1. – С. 53-67.
8. Децентралізація: місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад. – Фінансово-аналітичні матеріали, 2016. – 308 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Monitoriing_OTG .
9. Закон України «Про бюджетну систему України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> .

10. Закон України: «Про добровільне об'єднання територіальних громад». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> .
11. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 26 травня 1997 р. // ВР України. – 1997. – №24. – С 170.
12. Інфографіка: фінансова децентралізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.malinrda.gov.ua/infogr> .
13. Коваленко А. Місцеве самоврядування: природа, ознаки, межі / А. Коваленко // Право України. – 1997. – № 2. – С. 3-5.
14. Кравченко В.В. Конституційне право України у визначеннях та схемах: навч. посіб. / В. В. Кравченко. – К.: Атіка, 2002. – 192 с. – С. 181-182.
15. Матвієнко А.С. Політико-правові засади децентралізації влади в контексті адміністративної реформи в Україні: автореф. дисерт. ... канд. політ. наук. – К., 2016. – 23 с.
16. Молдован А. Навіщо Україні потрібна децентралізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/nation/1373806-zachem-ukraine-nuzhna-decentralizaciya> .
17. Молдован О.О. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання: аналітична доповідь / О.О. Молдован, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко. – К.: НІСД, 2010. – 35 с.
18. Місцеві бюджети 159 ОТГ за 2016 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/53-rezultati-finansovogo-monitoringu-159-otg-za-2016-rik-stvorenikh-u-2015-rotsi> .
19. Місцеві бюджети 366 ОТГ за 2017 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8053> .
20. Назар О. М. Теоретичні основи фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. –2013 рік. – №2. – С. 145-147.

21. Наукова доповідь: Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні 2017: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації: наукова доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців; наук. координатор І. З. Сторонянська. – Львів, 2017. – 120 с.
22. Нормативно-правова база у сфері доходів місцевих бюджетів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bestreferat.ru/referat-206255.html>.
23. Нормативно-правове регулювання фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studopedia.org/1-3679.html>.
24. Основні нормативно-правові акти що регулюють роботу у сфері міжбюджетних відносин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/osnovni-normatyvnopravovi-akty-shcho-rehuliuut-robotu-u-sferi-mistsevykh-biudzhetyv-ta-mizhbiudzhetykh-vidnosyn?category=bjudzhet>.
25. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування / Ю. Панейко. – Л.: Літопис, 2002. – 175 с.
26. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад / Х.О. Патицька // Ефективна економіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4412>.
27. Сало Т. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні / Т. Сало // Ефективність державного управління. – 2013 р. – Вип. 35. – С. 324-330.
28. Скрипнюк О.В. Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу: питання теорії і практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ccu.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid...?id=251115.

29. «Таких низьких показників довіри до влади, які має Україна, в Європі просто не спостерігається» [Електронний ресурс] // Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучерів». – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/commentaries/sociologist_view/djowjdgowopgipergprihgp.htm .
30. Фінансова децентралізація: бюджети 207 ОТГ за 2017 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://np.pl.ua/2017/09/byudzhety-oth-po-bahatoh-nadhodzhenyakh-vyperedzhayut-inshi-mistsevi-byudzhety-dani-monitorynhu-za-8-misyatsiv/> .
31. Фінансова децентралізація: «підйомні» для громад // Конституційна комісія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.gov.ua/publications/item/id/47> .
32. Фінансова децентралізація: результати фінансової діяльності ОТГ за 2017 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://priyutivka.blogspot.com/2017/10/blog-post_21.html .
33. Фінансова децентралізація: структура доходів громад. – Електронне джерело. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/2045> .
34. Corruption Perceptions Index 2017: Results [E-source] // Transparency International. – Access: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 .
35. Definition of decentralization, [E-source]. – Access: <http://www.TheFreeDictionary.com>
36. George S. MAP: Quality of Life Around the World [E-source] / S. George // Movehub. – 15.06.2018. – Access: <http://www.movehub.com/blog/quality-of-life-world-map> .
37. Global Competitiveness Report [E-source] / World Economic Forum. – Access: <https://tradingeconomics.com/ukraine/indicators> .

Додатки

Додаток А

Фінансові показники розвитку територіальних громад у розрізі регіонів України

Вінницький регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Оратівська			4991,5	-6,6		
Томашпільська			5886,9	-0,1		
Калинівська	3 106	0	4317,1	0	1 211	0
Немирівська			4379,7	-1,1		
Іллінецька			4085,8	-0,1		
Жданівська			4289,5	-1,3		
Тульчинська			3992	-0,6		
Ковалівська			3430	2,7		
Барська			2916,5	0		
Бабчинецька			2977,9	10,2		
Вапнярська			2509,5	4,8		
Дашівська			2179	15,3		
Вороновицька			2095,6	15,7		
Студенянська	2 114	13	2776,7	11,3	663	-1,7
Сокиринська			2598,6	18,3		
Джулинська			2206,5	13,8		
Райгородська			2845,2	11,5		
Ситковецька			1769,1	17,2		
Шпиківська			1800,4	18,6		
Мельниківська			2022,4	20		
Северинівська			1699	19,1		

Волинський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Княгининівська			4188,4	3,2		
Дубівська			3827,3	-1,2		
Смолигівська	2788	2	3889,9	2	1101,9	0
Поромівська			3927,5	-18,2		
Устилузька	2134	10	3852,6	9,7	1718,6	-0,3
Шацька			2400,7	13,3		
Литовезька			2523,2	-6,9		
Прилісненська			1708,8	12,9		
Зимнівська	1067	28	1484,7	25,7	417,7	-2,3
Поворська			1263,3	27,3		
Велицька	597	42	953,5	36,5	356,5	-5,5
Павлівська			1438,6	25,4		
Люблинецька			1599,4	21,1		
Голобська	1040	28	1475,8	25	435,8	-3
Заболоттівська			856,1	40,2		

Дніпропетровський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Слобожанська	15997	0	21524,5	-11,1	5527,5	-11,1
Вербківська	10253	0	12916,9	-19,9	2663,9	-19,9
Богданівська	9747	0	12128,5	-19,1	2381,5	-19,1
Новоолександрівська	5540	0	7311,8	0	1771,8	0
Солонянська	3070	0	4208,9	0	1138,9	0
Новолатівська			5050,6	6,1		
Могилівська	2756	0	3681,5	-2,1	925,5	-2,1
Варварівська			4864,3	0,4		
Зеленодольська	2744	0	3729,2	-1,7	985,2	-1,7
Божедарівська			3157,5	3,9		
Царичанська			2868,3	4,7		
Томаківська			3504,6	2,9		
Святовасилівська	3058	7	3547,4	0,8	489,4	-6,2
Софіївська			3853,9	0		
Криничанська			3483,8	0		
Гречанопадівська			3809,4	9		
Чкаловська			3554,6	7,8		
Покровська			3288,5	3,4		
Новопавлівська			3185,9	0		
Новопокровська	2023	15	2671,6	12,8	648,6	-2,2
Апостолівська	2367	1	3181,6	1,6	814,6	0,6
Ляшківська	1699	15	2106,6	13,3	407,6	-1,7
Вакулівська	2252	10	2843,4	12,2	591,4	2,2
Велико-михайлівська			2921,7	4		
Мирівська			2886,9	10,3		
Васильківська			2539	9,9		
Роздорська			2705	5,1		
Лихівська			2576,7	12,3		
Мало-михайлівська			2221,2	14,8		
Аульська			2333,4	12		
Вишнівська			1901,6	16		
Нивотрудівська	1245	24	1594,5	23,8	349,5	-0,2
Грушівська	1023	27	1332,4	26,2	309,4	-0,8
Сурсько-Литовська	1160	23	1707	22,2	547	-0,8

Донецький регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Шахівська	9184	0	13102,6	-2,5	3918,6	-2,5
Лиманська	4300	0	4935,6	0	635,6	0

Іллінівська			4652,1	-6,2		
Соледарська			4753	-5,3		
Миколаївська			3222,1	-1,3		
Черкаська	1397	21	1876,4	19,7	479,4	-1,3

Житомирський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Ушомирська			7997,5	-0,9		
Станишівська			4544,4	-1,6		
Попільнянська			4132,8	0		
Чижівська			4380,8	-11,4		
Семенівська			3985,5	-0,2		
Краснопільська			3646,6	0		
Андрушківська			4142,5	-1,6		
Квітнева			3740,5	0		
Іршанська	2298	0	3026,4	-12,6	728,4	-12,6
Миропільська			2660,1	5,9		
Високівська	2006	14	2881,5	10,7	875,5	-3,3
Червоненська	2291	10	3308,5	9,6	1017,5	-0,4
Народицька	2148	8	2487	8,9	339	0,9
Тетерівська	2263	7	2859,6	3,3	596,6	-3,7
Брусилівська			2991,4	8,5		
Горщиківська			2565,7	7,1		
Олевська			1913,8	17,3		
Лугинська			2555,3	5,5		
Коростишівська			2554	10,6		
Городницька			2020,3	16,4		
Вільська			1976,2	21,2		
Вишевицька	1620	14	2460,5	11,3	840,5	-2,7
Білокоровицька			1858,5	17		
Довбиська			1713,8	17,6		
Баранівська			1937,1	16,2		
Корнинська			1801,8	19,1		
Хорошівська			1706,5	17,6		
Потіївська	1173	24	1636,5	21,8	463,5	-2,2
Дубрівська	1252	22	1621,7	22,1	369,7	0,1
Чоповицька			1402,1	24,8		
Новоборівська	1171	22	1713,4	19,8	542,4	-2,2
Барашівська			917	37,2		

Закарпатський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Тячівська	3202	1	4282	0	1080	-1
Полянська			2519,3	13,6		
Вільховецька	529	47	838,1	40,7	309,1	-6,3

Запорізький регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Долинська			4866,1	0,2		
Смирновська	3797	0	5092	-3,7	1295	-3,7
Берестівська	2550	6	3570,8	4,8	1020,8	-1,2
Комиш-Зорянська	2523	4	3461,4	2,6	938,4	-1,4
Ботіївська			3773,1	3,2		
Осипенківська			3243,3	5,1		
Приморська			3366	2,7		
Остриківська			3621,1	8,2		
Гірсівська			4680,2	7,2		
Веселівська	2253	7	3160,6	7,2	907,6	0,2
Малотокмачанська			3092,8	5,5		
Біленьківська			2346,3	14,2		
Воскресенська	2200	0	2952,4	6,9	752,4	6,9
Таврійська			2276,1	15		
Преображенська	2108	13	2914,1	11,3	806,1	-1,7
Комишуваська			1859,8	21,8		

Івано-Франківський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Глумацька			1598,4	17,9		
Матеївецька			1220,7	30,1		
Білоберізька			1047,1	30,2		
Більшівцівська			1167,3	31,9		
Космацька			535,4	53,1		
Старобогородчанська	1 004	32	1265,7	32,1	262	0,1
Витвицька			694,2	45		
Верхнянська	586	45	957,6	37,8	372	-7,2
П'ядицька			760,8	44,3		
Нижньовербізька			725,3	44,1		
Печеніжинська	462	50	740,8	43	279	-7

Кіровоградський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Соколівська			6 736,6	-5,4		
Новоукраїнська			3 658,8	0,6		
Маловисківська	2 420	0	3 170,1	3,2	750,1	3,2
Бобринецька	2 343	2	3 157	4,7	814	2,7
Великоандрусівська			1 956,9	14,9		

Київський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Пісківська			2946,1	6		
Калитянська	1714	0	2155,4	2,4	441,4	2,4

Луганський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Новопсковська	2115	0	2927,9	-0,9	812,9	0
Білокуракинська	2523	1	3500,2	0	977,2	-1
Чмирівська			1881,6	13,7		

Львівський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Гростянецька	3027	7	3971,4	8,6	944,4	1,6
Мостиська			2558,6	4		
Давидівська			3621,5	8,7		
Новокалінінська	2202	0	2773,2	0	571,2	0
Шегинівська			3291,8	11,7		
Жовтанецька			2591,6	9,9		
Ходорівська			2055,6	16		
Заболотцівська	1317	22	2042	15,8	725	-6,2
Бабинська	2555	15	3318,9	14,5	763,9	-0,5
Гніздичівська	1141	20	1757	17,2	616	-2,8
Новострілищанська	1659	20	2162,5	19,3	503,5	-0,7
Дублянська	1217	26	1797,4	21,5	580,4	-4,5
Бісковецька	985	30	1413	26,1	428	-3,9
Грабовецька	964	32	1520,4	26,7	556,4	-5,3
Судовишніанська			1366,2	28,3		
Вільшаницька	408	54	694,1	46,3	286,1	-7,7
Міженецька	568	45	992,4	37	424,4	-8
Чукв'янська	676	41	1009,2	34,8	333,2	-6,2
Воле-Баранецька	470	50	675,3	46,3	205,3	-3,7
Нижанковицька			1541,1	24		
Новоміська	378	57	670,5	48,6	292,5	-8,4
Луківська	462	51	713,1	44,6	251,1	-6,4

Миколаївський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Галицинівська			9722,3	-16,4		
Михайлівська			5392,4	-4,4		
Благодатненська			4678,4	-5,4		
Коблівська			6489,6	0,5		
Ольшанська			4463,9	-4,5		
Мостівська			3800,2	1,8		
Веснянська			4388,9	-3,6		
Бузька			4766,7	3,2		
Чорноморська			2656,2	9,3		
Баштанська			3326,8	3,2		
Куцурубська	3052	0	2540	4,9	-512	4,9
Нечаянська			3299,3	11,2		
Шевченківська			2614,6	8,9		
Веселинівська			2771,7	6,7		
Прибужанівська			1977	12,1		
Доманівська			2268,5	9,1		
Олександрівська			2086,6	17,2		
Кам'яно-мостівська			2033,4	13,9		
Воскресенська			1247,7	29,2		

Одеський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Біляївська	3344	0	4216,3	-1,9	872,3	-1,9
Краснослівська	3785	4	4046,2	0	261,2	-4
Великомихайлівська	2109	9	3093,6	7,7	984,6	-1,3
Новокальчевська	2512	4	3285,5	3,6	773,5	-0,4
Коноплянська			2827,9	8,2		
Затишанська			3043,6	15		
Балтська	2036	10	3133,4	7,4	1097,4	-2,6
Тузлівська	2527	12	3374,7	13	847,7	1
Ширяївська			3182,8	9		
Маразлівська	1803	15	2463,1	13,5	660,1	-1,5
Розквітівська	1361	16	1984,6	16,3	623,6	0,3

Полтавський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Глобинська	5 635	0	7 827,6	-6,7	2 192,60	-6,7
Шишацька	4 643	0	6 167,6	-2,8	1 524,60	-2,8
Білоцерківська	5 894	0	7 995,4	-2,2	2 101,40	-2,2

Решетилівська			4 206,8	0		
Пришибська	6 318	6	7 334,6	5,5	1 016,60	-0,5
Пирятинська	3 001	3	4 113,9	3,2	1 112,90	0,2
Семенівська	2 666	2	3 908,7	4,6	1 242,70	2,6
Сергіївська			5 969,5	0		
Покровсько-Багачанська	3 448	0	4 420,4	0,5	972,40	0,5
Скороходівська			3 911,1	4		
Недогарківська	2 790	7	3 399,1	7,7	609,10	0,7
Піщанська	2 673	0	3 626,2	0	953,20	0
Клепацівська	2 964	0	3 755,8	0	791,80	0
Новознам'янська	2 478	2	2 892,1	4,4	414,10	2,4
Омельницька	3 082	0	3 709,4	2,7	627,40	2,7
Засульська			3 649,2	4,3		
Велико-сорочинська			3 156,2	0,7		
Новоаврамівська			3 363,5	1,6		

Рівненський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Крупецька			3913,5	-7,2		
Привільненська			4471,9	9,9		
Клесівська	2160	0	2974,6	0	814,6	0
Радивилівська			2668	7,2		
Смизька			2689,3	7,9		
Млинівська			2253,6	11		
Козинська			1804,7	21,5		
Підлозцівська	1508	18	2449,3	13,5	941,3	-4,5
Бабинська	1430	22	1842,8	22	412,8	0
Деражненська			1173,2	32		
Боремельська			1974,4	19,9		
Острожецька			1857	14		
Миляцька	789	34	1110,5	30,7	321,5	-3,3
Бугринська	1045	28	1424,6	25,9	379,6	-2,1
Локницька			866,4	40,4		
Висоцька			1291	25,7		
Мирогощанська			1108,9	30,7		
Пісківська			964,5	39,2		

Сумський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Миколаївська			4528,4	0		
Хотінська			4196	4,7		
Боромлянська			3731,1	1,9		
Недригайлівська			4019,5	0		
Миколаївська			3769,3	5		

Березівська	2849	7	3584,4	7,8	735,4	0,8
Дружбівська			3138,9	2,5		
Шалигинська			3185,1	2,2		
Миропільська			2954,6	12,9		
Зноб-Новгородська			3396,2	9,1		
Бездрицька			2530,4	13,8		
Кириківська			2510,9	10,6		
Грунська			2247,1	15,1		
Нижньосироватська			1941,7	18,8		

Тернопільський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Байковецька	7 889	0	11473,2	-9	3 584	-9
Гусятинська	2 670	0	3908,1	-0,5	1 238	-0,5
Великогаївська	2 387	9	3297,7	8,6	911	-0,4
Скориківська	2 005	6	3112,2	2,6	1 107	-3,4
Заводська	2 065	0	2956,5	-5,3	892	-5,3
Борщівська			2713,3	7,2		
Гримайлівська			2817,2	9		
Підволочиська	1 860	10	2736,8	5,8	877	-4,2
Теребовлянська	1 506	13	2211,6	9,4	706	-3,6
Іванівська	1 612	13	2281,4	12,5	669	-0,5
Великодедеркальська			2524	10,5		
Микулинецька	1 398	17	2138,6	17,8	741	0,8
Почаївська	1 442	21	2025,4	18,5	583	-2,5
Скалатська	1 602	16	2053,5	14,8	452	-1,2
Черниховецька			2753,2	16,3		
Золотниківська	1 562	17	1891,6	17,9	330	0,9
Шумська	1 121	22	1682	18,7	561	-3,3
Васильковецька	1 415	0	1784,7	4,4	370	4,4
Новосільська	1 063	25	1532,7	20,8	470	-4,2
Козлівська	1 405	18	2100,7	16,9	696	-1,1
Озернянська	962	25	1482,9	28,3	521	3,3
Трибухівська			1529,7	26		
Мельнице-Подільська	609	43	934	35,6	325	-7,4
Більче-Золотецька			1546,7	20,1		
Скала-Подільська	1 167	26	1549	22,8	382	-3,2
Колодненська	1 421	19	1820,4	18,8	399	-0,2
Вишнівецька			1319,2	29,8		
Борсуківська			1712	18,3		
Коцюбинська			1326,6	28,8		
Колиндянська	665	40	1033,2	36,2	368	-3,8
Лопушненська	842	35	1321,8	30,2	480	-4,8
Залозецька			1508,6	26,9		
Озерянська	1 174	34	1730,5	20,3	557	-13,7
Білобожницька	911	31	1394,7	27	484	-4

Коропецька	553	45	832,3	39,7	279	-5,3
Золотопотіцька	488	49	791,1	44,7	303	-4,3

Харківський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Роганська			3770,9	-7,3		
Старосалтівська			3274	8,7		
Мереф'янська			2429,3	6,1		
Чкаловська			2502,2	3,2		

Херсонський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Гавричанська			6453,6	-1,2		
Зеленопідська			5749,8	2,3		
Музиківська			4690,4	8,9		
Чаплинська			3416	5,3		
Каланчацька			2985,4	7,2		
Хрестівська			3279,3	7		
Мирненська			3491,8	6,2		
Присиваська			2686,4	9,9		
Кочубейська	1807	12	2461,5	9,8	654,5	-2,2
Великокопанівська			2295	20,3		
Асканія-Нова			2305,2	15,8		
Гладківська			1313,6	25,8		

Хмельницький регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Розсошанська	3023	0	4685,1	-4,1	1662,1	-4,1
Наркевицька	2787	8	3367,5	4,9	580,5	-3,1
Волочиська			2699,4	0		
Гуменецька	2156	8	3669,5	5,5	1513,5	-2,5
Лісовогринівецька	2145	13	2781,8	12	636,8	-1
Ленковецька	2038	10	2917,1	8	879,1	-2
Меджибізька	1348	18	2171,4	13,1	823,4	-4,9
Сатанівська	2191	13	2964,8	10,8	773,8	-2,2
Летичівська	1803	14	2214,2	11,8	411,2	-2,2
Новоушицька			2576,1	4,6		
Війтовецька	1795	12	2543,2	9,7	748,2	-2,3
Дунавецька	1404	17	2023	15,1	619	-1,9
Чемеровецька	1753	12	2392,5	10,7	639,5	-1,3
Старосинявська	1382	18	1720,5	18,1	338,5	0,1

Полонська			1611,1	18,1		
Чорноострівська	1210	23	1658,7	17,9	448,7	-5,1
Берездівська	1786	19	2339,3	18,4	553,3	-0,6
Судилківська	1418	18	2004,1	15,1	586,1	-2,9
Ганнопільська	1524	13	2188,8	13,9	664,8	0,9
Колибаївська			2231,9	15,1		
Гвардійська	1161	21	1768	14,1	607	-6,9
Дунавецька	1059	27	1646,3	24	587,3	-3
Гуківська	1058	29	1128,6	31,5	70,6	2,5
Поніківська	3023	0	4685,1	-4,1	1662,1	-4,1
Маківська	2787	8	3367,5	4,9	580,5	-3,1
Китайгородська			2699,4	0		

Черкаський регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Єрківська	3318	0	4159,7	-6,7	841,7	-6,7
Стеблівська			3693,6	0		
Тальнівська			3755,7	1		
Набутівська			2901,8	5,4		
Мокрокалігирська	2409	9	3604,5	7,3	1195,5	-1,7
Білозірська	1490	15	1946,2	14,3	456,2	-0,7

Чернівецький регіон

Громада	Фінансові показники за 2016 р		Фінансові показники за 2017 рік		Динаміка	
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
Вижницька			2278,3	12,7		
Глибоцька	1906	4	2792,5	6,8	886,5	2,8
Сокирянська	1727	4	2372	5,5	645	1,5
Тереблеченська			2587,9	17,4		
Сторожинецька			1766,2	16,7		
Волоківська	1406	24	1557,2	21,4	151,2	-2,6
Вашковецька	970	29	1261,2	30,1	291,2	1,1
Великокучурівська	582	47	962,5	39,2	380,5	-7,8
Усть-Путильська	1654	16	1623,4	20,5	-30,6	4,5
Вашковецька			1263,4	27,7		
Клішківська	681	40	1003,6	35,1	322,6	-4,9
Мамалигівська	983	27	1300,2	26,2	317,2	-0,8
Недобойська	700	41	1110,8	34,7	410,8	-6,3
Рукшинська	627	44	887,8	40,7	260,8	-3,3
Красноільська			695,5	46,4		
Чудейська			600,2	48,4		

Чернігівський регіон

Громада	Фінансові показники	Фінансові показники	Динаміка
---------	---------------------	---------------------	----------

	за 2016 р		за 2017 рік		Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %
	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %	Дохід на 1 особу, грн	Рівень дотац., %		
Гончарівська			6642,5	-25,8		
Деснянська	4757	0	5204,9	-13,8	447,9	-13,8
Корюківська			4173,9	-0,4		
Вертіївська	3432	4	4984,2	0,5	1552,2	-3,5
Батуринська			3562,3	2,1		
Парафіївська	2879	2	4036,8	0	1157,8	-2
Мринська			3478,6	0,2		
Михайло-Коцюбинська			3260,9	4,1		
Сновська			2535,8	8,6		
Кіптівська	2986	9	3808,9	9,1	822,9	0,1
Макіївська	2259	7	3015,6	4,3	756,6	-2,7
Носівська			2775,3	7,2		
Коропська			2585,8	10,2		
Остерська			2057,3	15,1		
Іванівська			2155,1	17,3		
Лосинівська			1937,1	15,2		

Додаток Б

Групування територіальних громад за рівнем дотаційності

Громади з високим рівнем дотаційності

Громада	Регіон	Рівень дотаційності, %
Космацька	Івано-Франківський	53,1
Новоміська	Львівський	48,6
Чудейська	Чернівецький	48,4
Красноільська	Чернівецький	46,4
Воле-Баранецька	Львівський	46,3
Вільшаницька	Львівський	46,3
Витвицька	Івано-Франківський	45
Золотопотіцька	Тернопільський	44,7
Луківська	Львівський	44,6
П'ядицька	Івано-Франківський	44,3
Нижньовербізька	Івано-Франківський	44,1
Печеніжинська	Івано-Франківський	43
Вільховецька	Закарпатський	40,7
Рукшинська	Чернівецький	40,7
Локницька	Рівненський	40,4
Заболотівська	Волинський	40,2
Коропецька	Тернопільський	39,7
Великокучугурівська	Чернівецький	39,2
Пісківська	Рівненський	39,2
Верхнянська	Івано-Франківський	37,8
Барахівська	Житомирський	37,2
Міжнецька	Львівський	37
Велицька	Волинський	36,5
Коліндянська	Тернопільський	36,2
Мельнице-Подільська	Тернопільський	35,6
Клішовецька	Чернівецький	35,1
Чукв'янська	Львівський	34,8
Недобоївська	Чернівецький	34,7
Старобогородичанська	Івано-Франківський	32,1
Деражненська	Рівненський	32
Більшівцівська	Івано-Франківський	31,9
Гуківська	Хмельницький	31,5
Мирогощанська	Рівненський	30,7
Миляцька	Рівненський	30,7
Білоберізька	Івано-Франківський	30,2
Лопушненська	Тернопільський	30,2
Матеївецька	Івано-Франківський	30,1
Вашковецька	Чернівецький	30,1

Громади з середнім рівнем дотаційності

Громада	Регіон	Рівень дотаційності, %
Вишневецька	Тернопільський	29,8
Воскресенська	Миколаївський	29,2
Коцюбинська	Тернопільський	28,8
Озерянська	Тернопільський	28,3

Судовишнянська	Львівський	28,3
Вашковецька	Чернівецький	27,7
Поворська	Волинський	27,3
Білобожницька	Тернопільський	27
Залозецька	Тернопільський	26,9
Грабовецька	Львівський	26,7
Бісковецька	Львівський	26,1
Мамалигівська	Чернівецький	26,2
Грушівська	Дніпропетровський	26,2
Трибухівська	Тернопільський	26
Бугринська	Рівненський	25,9
Гладківська	Херсонський	25,8
Зимнівська	Волинський	25,7
Висоцька	Рівненський	25,7
Павлівська	Волинський	25,4
Голобська	Волинський	25
Чоповицька	Житомирський	24,8
Дунаєвська	Хмельницький	24
Нижанковицька	Львівський	24
Нивотрудівська	Дніпропетровський	23,8
Скала-Подільська	Тернопільський	22,8
Сурсько-Литовська	Дніпропетровський	22,2
Дубрівська	Житомирський	22,1
Бабинська	Рівненський	22
Комишуваська	Запорізький	21,8
Потіївська	Житомирський	21,8
Козинська	Рівненський	21,5
Дублянська	Львівський	21,5
Волоківська	Чернівецький	21,4
Вільська	Житомирський	21,2
Люблинецька	Волинський	21,1
Новосільська	Тернопільський	20,8
Усть-Путильська	Чернівецький	20,5
Великокопанівська	Херсонський	20,3
Озерянська	Тернопільський	20,3
Більче-Золотецька	Тернопільський	20,1
Мельниківська	Вінницький	20
Беремельська	Рівненський	19,9
Новоборівська	Житомирський	19,8
Черкаська	Донецький	19,7
Новострілишанська	Львівський	19,3
Северинівська	Вінницький	19,1
Коринська	Житомирський	19,1
Колоднецька	Тернопільський	18,8
Нижньосироватська	Сумський	18,8
Шумська	Тернопільський	18,7
Шипківська	Вінницький	18,6
Почайвська	Тернопільський	18,5
Берездівська	Хмельницький	18,4
Борсуківська	Тернопільський	18,3
Сокиринецька	Вінницький	18,3
Полонська	Хмельницький	18,1

Старосинявська	Хмельницький	18,1
Золотниківська	Тернопільський	17,9
Тлумацька	Івано-Франківський	17,9
Чорноострівська	Хмельницький	17,9
Микулинецька	Тернопільський	17,8
Хорошівська	Житомирський	17,6
Довбиська	Житомирський	17,6
Тереблеценська	Чернівецький	17,4
Іванівська	Чернігівський	17,3
Олевська	Житомирський	17,3
Ситковецька	Вінницький	17,2
Олександрівська	Миколаївський	17,2
Гніздичівська	Львівський	17,2
Білокоровицька	Житомирський	17
Козлівська	Тернопільський	16,9
Сторожинецька	Чернівецький	16,7
Городницька	Житомирський	16,4
Розквітівська	Одеський	16,3
Черниховецька	Тернопільський	16,3
Баранівська	Житомирський	16,2
Ходорівська	Львівський	16
Вишнівська	Дніпропетровський	16
Асканія-Нова	Херсонський	15,8
Заболотцівська	Львівський	15,8
Вороновицька	Вінницький	15,7
Дашівська	Вінницький	15,3
Лосинівська	Чернігівський	15,2
Судилківська	Хмельницький	15,1
Грунська	Сумський	15,1
Колибаївська	Хмельницький	15,1
Дунаєвська	Хмельницький	15,1
Остерська	Чернігівський	15,1

Громади з низьким рівнем дотаційності

Громада	Регіон	Рівень дотаційності, %
Затишанська	Одеський	15
Таврійська	Запорізький	15
Великоандрусівська	Кіровоградський	14,9
Мало-Михайлівська	Дніпропетровський	14,8
Скалатська	Тернопільський	14,8
Бабинська	Львівський	14,5
Білозірська	Черкаський	14,3
Біленьківська	Запорізький	14,2
Гвардійська	Хмельницький	14,1
Острожецька	Рівненський	14
Ганнопільська	Хмельницький	13,9
Кам'яномостівська	Миколаївський	13,9
Бездрицька	Сумський	13,8
Джулинська	Вінницький	13,8
Чмирівська	Луганський	13,7
Полянська	Закарпатський	13,6
Підлозцівська	Рівненський	13,5
Маразліївська	Одеський	13,5

Шацька	Волинський	13,3
Ляшківська	Дніпропетровський	13,3
Меджибізька	Хмельницький	13,1
Тузлівська	Одеський	13
Прилісненська	Волинський	12,9
Миропільська	Сумський	12,9
Новопокровська	Дніпропетровський	12,8
Вижницька	Чернівецький	12,7
Іванівська	Тернопільський	12,5
Лихівська	Дніпропетровський	12,3
Вакулівська	Дніпропетровський	12,2
Прибужанівська	Миколаївський	12,1
Лісовогринівецька	Хмельницький	12
Аульська	Дніпропетровський	12
Летичівська	Хмельницький	11,8
Шегинівська	Львівський	11,7
Райгородська	Вінницький	11,5
Вишевицька	Житомирський	11,3
Преображенська	Запорізький	11,3
Студенянська	Вінницький	11,3
Нечаянська	Миколаївський	11,2
Млинівська	Рівненський	11
Станівська	Хмельницький	10,8
Високівська	Житомирський	10,7
Чемеровецька	Хмельницький	10,7
Кириківська	Сумський	10,6
Коростишівська	Житомирський	10,6
Великододеркальська	Тернопільський	10,5
Мирівська	Дніпропетровський	10,3
Коропська	Чернігівський	10,2
Бабчинецька	Вінницький	10,2
Жовтанецька	Львівський	9,9
Привільненська	Рівненський	9,9
Присиваська	Херсонський	9,9
Васильківська	Дніпропетровський	9,9
Кочубеївська	Херсонський	9,8
Війтовецька	Хмельницький	9,7
Устилузька	Волинський	9,7
Червоненська	Житомирський	9,6
Теребовлянська	Тернопільський	9,4
Кіптівська	Чернігівський	9,1
Зноб-Новгородська	Сумський	9,1
Доманівська	Миколаївський	9,1
Ширяївська	Одеський	9
Гречаноподівська	Дніпропетровський	9
Шевченківська	Миколаївський	8,9
Музиківська	Херсонський	8,9
Народницька	Житомирський	8,9
Старосалтівська	Харківський	8,7
Давидівська	Львівський	8,7
Тростянецька	Львівський	8,6
Сновська	Чернігівський	8,6

Великогаївська	Тернопільський	8,6
Брусилівська	Житомирський	8,5
Коноплянська	Одеський	8,2
Остриківська	Запорізький	8,2
Ленковецька	Хмельницький	8
Смизька	Рівненський	7,9
Березівська	Сумський	7,8
Чекаловська	Дніпропетровський	7,8
Великомихайлівська	Одеський	7,7
Недогарківська	Полтавський	7,7
Балтська	Одеський	7,4
Мокрокалігірська	Черкаський	7,3
Каланчацька	Херсонський	7,2
Гірсівська	Запорізький	7,2
Радивільська	Рівненський	7,2
Борщівська	Тернопільський	7,2
Носівська	Чернігівський	7,2
Веселівська	Запорізький	7,2
Горшківська	Житомирський	7,1
Хрестівська	Херсонський	7
Воскресенська	Запорізький	6,9
Глибоцька	Чернівецький	6,8
Веселинівська	Миколаївський	6,7
Мирненська	Херсонський	6,2
Мереф'янська	Харківський	6,1
Новолатівська	Дніпропетровський	6,1
Пісківська	Київський	6
Миропільська	Житомирський	5,9
Підволочинська	Тернопільський	5,8
Молотокмачанська	Запорізький	5,5
Гуменецька	Хмельницький	5,5
Пришибська	Полтавський	5,5
Сокирянська	Чернівецький	5,5
Лугинська	Житомирський	5,5
Набутівська	Черкаський	5,4
Чаплинська	Херсонський	5,3
Роздорська	Дніпропетровський	5,1
Осипенківська	Запорізький	5,1

Громади з мінімальним рівнем дотаційності

Громада	Регіон	Рівень дотаційності, %
Миколаївська	Сумський	5
Наркевицька	Хмельницький	4,9
Макіївська	Хмельницький	4,9
Куцурубська	Миколаївський	4,9
Берестівська	Запорізький	4,8
Вапнярська	Вінницький	4,8
Хотинська	Сумський	4,7
Царичанська	Дніпропетровський	4,7
Бобринецька	Кіровоградський	4,7
Новоушицька	Хмельницький	4,6
Семенівська	Полтавський	4,6

Васильковецька	Тернопільський	4,4
Новознам'янська	Полтавський	4,4
Макіївська	Чернігівський	4,3
Засульська	Полтавський	4,3
Михайло-Коцюбинська	Чернігівський	4,1
Велико-Михайлівська	Дніпропетровський	4
Скороходівська	Полтавський	4
Мостинська	Львівський	4
Божедарівська	Дніпропетровський	3,9
Новокальчевька	Одеський	3,6
Покровська	Дніпропетровський	3,4
Тетерівська	Житомирський	3,3
Ботіївська	Запорізький	3,2
Чикаловська	Харківський	3,2
Пирятинська	Полтавський	3,2
Бузька	Миколаївський	3,2
Маловисківська	Кіровоградський	3,2
Княгинівська	Волинський	3,2
Томаківська	Дніпропетровський	2,9
Омельницька	Полтавський	2,7
Приморська	Запорізький	2,7
Комиш-Зорянська	Запорізький	2,6
Скориківська	Тернопільський	2,6
Ковалівська	Вінницький	2,6
Дружбівська	Сумський	2,5
Калитянська	Київський	2,4
Зеленоподільська	Херсонський	2,3
Шалигинська	Сумський	2,2
Батуринська	Чернігівський	2,1
Смолигівська	Волинський	2
Боромлянська	Сумський	1,9
Мостівська	Миколаївський	1,8
Апостолівська	Дніпропетровський	1,6
Новоаврамівська	Полтавський	1,6
Тальнівська	Черкаський	1
Святовасилівська	Дніпропетровський	0,8
Великосорочинська	Полтавський	0,7
Новоукраїнська	Кіровоградський	0,6
Покровсько-Багачанська	Полтавський	0,5
Коблівська	Миколаївський	0,5
Вертіївська	Чернігівський	0,5
Варварівська	Дніпропетровський	0,4
Мринська	Чернігівський	0,2
Долинська	Запорізький	0,2

Громади з нульовою або реверсною дотацією

Громада	Регіон	Рівень дотаційності, %
Новоолександрівська	Дніпропетровський	0
Солонянська	Дніпропетровський	0
Новокалінівська	Львівський	0
Попільнянська	Житомирський	0
Сергіївська	Полтавський	0
Волочиська	Хмельницький	0

Миколаївська	Сумський	0
Парафіївська	Чернігівський	0
Китайгородська	Хмельницький	0
Стеблівська	Черкаський	0
Софіївська	Дніпропетровський	0
Краснослівська	Одеський	0
Квітнева	Житомирський	0
Недринайлівська	Сумський	0
Клесівська	Рівненський	0
Лиманська	Донецький	0
Тячівська	Закарпатський	0
Білокуракинська	Луганський	0
Краснопільська	Житомирський	0
Решетилівська	Полтавський	0
Криничанська	Дніпропетровський	0
Барська	Вінницький	0
Клепачивська	Полтавський	0
Новопавлівська	Дніпропетровський	0
Калинівська	Вінницький	0
Піщанська	Полтавський	0
Іллінецька	Вінницький	-0,1
Томашпільська	Вінницький	-0,1
Семенівська	Житомирський	-0,2
Корюківська	Чернігівський	-0,4
Гусятинська	Тернопільський	-0,5
Тульчинська	Вінницький	-0,6
Ушомирська	Житомирський	-0,9
Новопсковська	Луганський	-0,9
Немирівська	Вінницький	-1,1
Дубівська	Волинський	-1,2
Тавричанська	Херсонський	-1,2
Жданівська	Вінницький	-1,3
Миколаївська	Донецький	-1,3
Андрушівська	Житомирський	-1,6
Станишівська	Житомирський	-1,6
Зеленодольська	Дніпропетровський	-1,7
Біляївська	Одеський	-1,9
Могилівська	Дніпропетровський	-2,1
Білоцерківська	Полтавський	-2,2
Шахівська	Донецький	-2,5
Шишацька	Полтавський	-2,8
Веснянська	Миколаївський	-3,6
Смирновська	Запорізький	-3,7
Розсошанська	Хмельницький	-4,1
Понінківська	Хмельницький	-4,1
Михайлівська	Миколаївський	-4,4
Ольшанська	Миколаївський	-4,5
Соледарська	Донецький	-5,3
Заводська	Тернопільський	-5,3
Соколівська	Кіровоградський	-5,4
Благодатненська	Миколаївський	-5,4
Іллінівська	Донецький	-6,2

Оратівська	Вінницький	-6,6
Єрківська	Черкаський	-6,7
Глобинська	Полтавський	-6,7
Литовезька	Волинський	-6,9
Купецька	Рівненський	-7,2
Роганська	Харківський	-7,3
Байковецька	Тернопільський	-9
Слобожанська	Дніпропетровський	-11,1
Чижівська	Житомирський	11,4
Іршанська	Житомирський	-12,6
Деснянська	Чернігівський	13,8
Галицинівська	Миколаївський	-16,4
Поромівська	Волинський	-18,2
Богданівська	Дніпропетровський	-19,1
Вербківська	Дніпропетровський	-19,9
Гончарівська	Чернігівський	-25,8